

Ana Pintarić

studentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Bračni sporovi i osvrt na njihove posebnosti u odnosu na redovni parnični postupak

UDK: 347.93::347.625(497.5)

Sažetak

Redovan parnični postupak osnovan je način na koji osoba može zaštititi svoja građanska prava. Njegova osnovna načela čine okosnicu svih vrsta parničnih sporova. Bračni sporovi čija je glavna svrha, u pravilu, prestanak braka između stranaka u postupku, obiluju mnogim posebnostima u odnosu na redovan parnični postupak. Posebnosti bračnih sporova proizlaze prvenstveno iz specifičnosti odnosa u braku te potrebe zaštite djece. Pritom se razlike mogu očitovati u načelima poput: načela dispozicije i oficioznosti, načela javnosti, načela hitnosti itd. U pravilu se u svim elementima postupka u povodu bračnih sporova mogu vidjeti manje ili veće razlike u odnosu na redovan parnični postupak.

Ključne riječi: redovan parnični postupak, bračni sporovi, razvod braka, načela parničnog postupka

1. Uvod

Građanski parnični postupak je opća, redovna i osnovna metoda zaštite ugroženih ili povrijeđenih subjektivnih građanskih prava, koju pruža državna pravosudna organizacija.¹ Redovni građanski parnični postupak uređen je Zakonom o parničnom postupku (u daljnjem tekstu: ZPP)² koji sadrži pravila za postupanje u parnicama kojih je spor, u pravilu, određen imovinskopравни zahtjev. S druge strane postoje posebni postupci koji su uređeni pravilima i provode se na način koji odstupa od redovnog parničnog postupka.³ Posebni postupci primjerice su: pojedini sporovi koji proizlaze iz radnog odnosa, sporovi kojih vrijednost spora ne prelazi određenu visinu, oni sporovi koje vode trgovački sudovi (trgovački sporovi)... Predmet ove radnje jesu posebni postupci u okviru obiteljskog prava. Posebni postupci u obiteljskim sporovima jesu: bračni sporovi, paterniteti i materniteti sporovi te sporovi o povjerenju djece roditeljima, o roditeljskoj skrbi i o uzdržavanju.⁴ Iako su svi

¹ S. TRIVA, M. DIKA, Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, 2004, str. 3.

² Zakon o parničnom postupku, NN br. 4/77, 36/77, 6/80, 69/82/ 43/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13 i 89/14

³ TRIVA, DIKA, *op. cit.* u bilj. 1. str. 755 *et. seq.*

⁴ TRIVA, DIKA, *op. cit.* u bilj. 1. str. 756.

postupci obiteljskog prava posebni, u ovoj radnji obrađuju se samo bračni sporovi sa svojim adhezijskim postupcima. Za bračne sporove propisana su određena posebna pravila u odnosu na redovan parnični postupak: pokretanja postupka odlikuju mnoge specifičnosti, tijekom postupka sudu su dana veća ovlaštenja, načelo javnosti očituje se na drugačiji način, načelo hitnosti posebno je naglašeno, a način odlučivanja o troškovima također je promijenjen. Opravdanje za navedene promjene koje na određeni način "postrožuju" postupak u bračnim sporovima u odnosu na redovan parnični postupak te veća ovlaštenja koja su dana sudu proizlazi iz dužnosti države, propisane samim Ustavom Republike Hrvatske⁵ da se na poseban način štiti obitelj, djeca i mladež (čl. 62.). S obzirom na mogućnosti manipulacija, iskorištavanja raspravnog načela te temeljnih instituta hrvatskog pravnog sustava razumljiva je potreba zakonodavca da sudu pruži što veće ovlasti prilikom provođenja postupka povodom bračnih sporova.

Kroz ovaj rad prikazano je u kojem pogledu i kroz koje instrumente se očituju povećane ovlasti i dužnosti suda tijekom upravljanja postupkom u bračnim sporovima, te se pruža osvrt na cjelokupnu procesnu perspektivu koja se stvara kada je riječ o bračnim sporovima. Pritom će se uz pravila ZPP uputiti i na pravila čak tri Obiteljskih zakona, trenutno važećeg Obiteljskog zakona iz 2015. godine⁶ (u daljnjem tekstu ObZ/15) koji je na snazi od 1. studenog ove godine, zatim suspendiranog Obiteljskog zakon iz 2014. godine⁷ (u daljnjem tekstu ObZ/14) odnosno na pojedine njegove odredbe te Obiteljskog zakona iz 2003.⁸ (u daljnjem tekstu ObZ/03) koji je rješenjem Ustavnog suda od 12. siječnja 2015.⁹ bio ponovno vraćen na snagu te je bio važeći do stupanja na snagu ObZ/15.¹⁰ Pritom je praksa korištena u radu temeljena na ObZ/03 s obzirom na kratko vrijeme u kojem je suspendirani ObZ/14 bio na snazi odnosno koje je ObZ/15 trenutno na snazi. Bračni sporovi kao postupovni dio obiteljskog prava uređeni su posebnim normama propisanim u osmom dijelu u svim navedenim zakonima.¹¹ Takvim uređenjem zakonodavac je navedenim odredbama dao značenje *lex specialis* u odnosu na odredbe ZPP-a koja uređuju ista pitanja.

Nakon približavanja pojma samog bračnog spora, kroz rad je postepeno prikazano u svakom stadiju postupka, koje su posebnosti, koja pravila i zašto na poseban način uređuju bračne sporove. Prikazano je pokretanje bračnog spora te sve njegove posebnosti koje nastaju najčešće zbog zaštite zajedničke djece koju bračni drugovi imaju te su uspoređena određena načela koja u bračnim sporovima odstupaju od načela u redovnom parničnom postupku (raspravno i istražno načelo, načelo dispozicije i oficioznosti, načelo javnosti, načelo hitnosti). Nadalje detaljnije se tumače instituti posebni za građansko procesno pravo poput sukcesije u sporovima, učinci pravomoćnosti odluka u bračnim sporovima odnosno suparničarstvo i njegove posebnosti. Cilj je svega navedenog prikazati što detaljnije koje

⁵ Ustav Republike Hrvatske NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14 (u daljnjem tekstu: Ustav RH)

⁶ Obiteljski zakon NN 103/15.

⁷ Obiteljski zakon NN 75/14.

⁸ Obiteljski zakon NN 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13.

⁹ Rješenje br. U-I-3101/2014, od 12. siječnja 2015. godine preuzeto sa www.usud.hr.

¹⁰ Od 1. studenog 2015. godine na snazi u Republici Hrvatskoj je novi „novi“ Obiteljski zakon iz 2015. (u daljnjem tekstu: ObZ/15) stoga je u fusnotama osvrt odnosno prikaz na paralelne odredbe iz navedenog zakona ukoliko one u ištemu odstupaju od analogne odredbe iz ObZ/14. Obiteljski zakon NN 103/2015.

¹¹ Vidjeti: čl. 264. ObZ/03: „U postupcima iz članka 263. ovoga Zakona primjenjivat će se na odgovarajući način odredbe Zakona o parničnom postupku i Ovršnog zakona, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno.“ Vidjeti: čl. 346. ObZ/14: „U postupcima iz ovoga dijela Zakona primjenjivat će se na odgovarajući način odredbe Zakona o parničnom postupku i Ovršnoga zakona, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno.“ Vidjeti: čl. 346. ObZ/15: „U postupcima iz ovoga dijela Zakona primjenjivat će se na odgovarajući način odredbe zakona kojim se uređuje parnični postupak i zakona kojim se uređuje prisilno ostvarenje tražbina, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno.“

su sve posebnosti u bračnim sporovima u odnosu na redovan parnični postupak, kako se one očituju te koji su njihovi uzroci odnosno posljedice.

II. Pojam bračnog spora

Bračni sporovi, koji spadaju u područje obiteljskih sporova, zbog svoje društvene važnosti i osjetljivosti nisu podvrgnuti isključivo općim procesnim pravilima, već se svrstaju u posebne postupke te su kao takvi, u pojedinim elementima, uređeni posebnim procesnim pravilima.

Pojmam bračnog spora obuhvaća tri različita postupka od kojih svaki ima svoje posebnosti. Prije same podjele i objašnjenja bračnih sporova potrebno je definirati institut braka. Zakonom uređena životna zajednica žene i muškarca naziva se brak (čl. 12. ObZ/15; čl. 5. ObZ/03). Iz ove definicije proizlazi nekoliko zaključaka, između ostalog da je za sklapanje braka potrebno da osobe koje ga žele sklopiti budu suprotnih spolova, da brak sklapaju samo jedna žena i jedan muškarac. Osim same definicije, zakonom su uređene i različite pretpostavke koje se moraju ispuniti kako bi nastao valjan brak. Dvije su osnovne skupine pretpostavki: one koje se odnose na samo postojanje braka i one koje utječu na njegovu valjanost.¹² Ovisno o tome postoje li ili ne navedene pretpostavke razlikuju se i prva dva bračna spora. Prvi je spor radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja braka koji se može pokrenuti ako je upitno jesu li ispunjene potrebne pretpostavke za postojanje braka. Druga vrsta bračnog spora, radi poništaja braka, javlja se ako je sporno ispunjenje svih potrebnih pretpostavki za valjanost braka. Cilj spora radi utvrđivanja (ne)postojanja braka može biti dvojak, tužitelj može zahtijevati kako potvrdu postojanja braka tako i utvrđenje da brak nikada nije ni nastao. S druge strane, stranka koja pokreće spor za poništaj braka ima za cilj samo prestanak braka. Ako je brak u potpunosti valjan te kao takav postoji i proizvodi željene pravne učinke on može prestati smrću bračnog druga te proglašenjem nestalog bračnog druga umrlim (čl. 47. ObZ/15; čl. 34. ObZ/03). Posljednji način na koji valjani brak može prestati je ujedno i zadnja vrsta bračnog spora, a to je institut razvoda braka. Važno je još osvrnuti se i na i učestale adhezijske postupke koji se javljaju uz bračne sporove. Primjerice sud će uz sam prestanak braka, ako u istom postoje djeca, morati odlučivati i o roditeljskoj skrbi, uzdržavanju djeteta, s kojim roditeljem će dijete živjeti i sličnim pitanjima (čl. 413. ObZ/15; čl. 294. ObZ/03). Sud će o navedenim pitanjima morati odlučivati po službenoj dužnosti i uz pitanje treba li okončati brak paralelno će morati donijeti druge odluke.

III. Posebnosti parničnog postuka u bračnom sporu

Temelj svake parnice odredbe su ZPP-a. No, ovisno o različitim vrstama sporova redovni parnični postupak zakonodavac prilagođava u posebnim parničnim postupcima

¹² Pretpostavke za postojanje braka propisane su čl. 23. ObZ/15-a odnosno su čl. 24. ObZ/03-a. Izuzev različitih brojeva članaka u samom tekstu navedenih odredaba ne postoje razlike pa tako stoji: " (1) Za postojanje braka potrebno je:

1. da su nevjesta i ženik osobe različita spola

2. da su nevjesta i ženik izjavili svoj pristanak za sklapanje braka i

3. da je brak u građanskom obliku sklopljen pred matičarom ili da je brak u vjerskom obliku sklopljen prema odredbama članka 13. stavka 3. i članka 20. stavaka 1. i 4. ovoga Zakona.

(2) Ako u vrijeme sklapanja braka nije bila ispunjena koja od pretpostavki iz stavka 1. ovoga članka, ne nastaju pravni učinci braka." Pretpostavke za valjanost braka propisane su čl. 25.- čl. 28. ObZ/15-a odnosno čl. 26.- čl. 29. ObZ/03-a. Između navedenih odredaba postoje određene manje razlike. S obzirom da ova pravila čine materijalno pravo neće ih se detaljnije analizirati, ali treba spomenuti da je postavljeno pitanje ustavnosti čl. 26. st. 2. ObZ/14-a, koji je prethodio Obiteljskom zakonu iz 2015. godine u kojem zakonu navedena odredba nije izmjenjena. Vidi rješenje br. U-I-3101/2014, od 12. siječnja 2015. godine preuzeto sa www.usud.hr

predmetu spora u tim posebnim postupcima. Zakonodavac posebnosti u posebnim parničnim postupcima propisuje iz različitih razloga i sa različitim ciljevima. Posebnosti u obliku hitnosti postupka, ograničenja javnosti da sudjeluje u postupku, različitog uređenja pravnih lijekova nego u redovnom parničnom postupku te općenito samog tijeka postupka (različitost stadija postupka) očituju se primjerice u radnim sporovima¹³, trgovačkim sporovima¹⁴, tzv. sporovima male vrijednosti¹⁵ te u bračnim sporovima.

Tako se u bračnim sporovima ističu neke od slijedećih posebnosti. Nadležnost sudova uređena je posebnim pravilima kako bi se sudu olakšalo provođenje postupka, a strankama sudjelovanje u sporu. Također samo pokretanje postupka u bračnim sporovima karakteriziraju određene posebne procesne pretpostavke (npr. posredovanje). Pojedininim temeljnim načelima redovnog parničnog postupka smanjena je, dok je drugima pojačana važnost u bračnim sporovima. Primjerice propisano je obvezno isključenje javnosti u svim statusnim stvarima dok je jedno od osnovnih načela redovnog parničnog postupka načelo javnosti (čl. 351 ObZ/15; čl. 271. ObZ/03; čl. 306. ZPP). Uz to propisana je izričita hitnost postupka uz naglašeno načelo socijalnosti i brige za najugroženije (čl. 347 i čl. 348. ObZ/15; čl. 263. st. 2. , čl. 267. ObZ/03). Kada je riječ o načelima dispozicije i oficioznosti te raspravnom i istražnom načelu proizlazi da je naglasak na navedenim načelima izmijenjen točnije prilagođen kontekstu bračnih sporova. Također, vrijedi se osvrnuti i na pitanje parničnih troškova te pravnih lijekova.

1. Nadležnost suda

Djelokrug poslova određenog tijela odnosno pravo i dužnost određenog suda da postupka u određenoj pravnoj stvari ili da poduzme samo određenu radnju naziva se nadležnost.¹⁶ Pravila o apsolutnoj nadležnosti razgraničavaju nadležnost domaćih sudova od nadležnosti ostalih domaćih državnih i društvenih tijela te od nadležnosti inozemnih tijela.¹⁷ Za razgraničenje apsolutne nadležnosti, od ulaske Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: RH) u Europsku Uniju (u daljnjem tekstu: EU), najvažniji je propis Uredba Europskog vijeća br. 1346/2000 od 29. svibnja 2000. o nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u bračnim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti za zajedničku djecu bračnih drugova (u daljnjem tekstu: Uredba) poznatija kao Bruxelles II bis.¹⁸ U navedenoj Uredbi sadržana su pravila o nadležnosti sudova država članica EU u bračnim sporovima, izuzev sporova radi utvrđivanja (ne)postojanja braka, sa EU obilježjem¹⁹. S druge strane, ako se na bračni spor sa inozemnim obilježjem ne može primijeniti Uredba odnosno obje stranke spora ne dolaze iz država članica, relevantan je propis za određivanje nadležnosti Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima iz 1991. godine²⁰. Kada su oba bračna druga osobe sa prebivalištem u RH pravila ZPP-a određivat će koji je sud stvarno i mjesno nadležan za pojedini predmet. Tako je u čl. 34. st. 1. t. 2. ZPP-a izričito propisana nadležnost općinskih građanskih sudova u prvom stupnju kada su u pitanju

¹³ Vidi više TRIVA, DIKA, *op. cit. u bilj.* 1. str. 792. *et. seq.*

¹⁴ *Ibid.* str. 787. *et. seq.*

¹⁵ *Ibid.* str. 818. *et. seq.*

¹⁶ *Ibid.* str. 257.

¹⁷ *Ibid.* str. 259.

¹⁸ O samoj Uredbi vidjeti H. SIKIRIĆ, Uredba Europskog vijeća br. 1346/2000 od 29. svibnja 2000. o nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u bračnim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti za zajedničku djecu bračnih drugova- polje primjene i pravila nadležnosti, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 53(2003), 6; str. 1501-1538.

¹⁹ EU obilježje znači da se stranke spora obje nalaze odnosno imaju prebivalište na području država članica Europske Unije.

²⁰ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima NN 53/91.

bračni sporovi.²¹ U drugome stupnju za rješavanje žalbi u bračnim sporovima nadležni su županijski sudovi (čl. 34.a. st. 1. t. 3. ZPP). To pokazuje da kada je u pitanju stvarna i funkcionalna nadležnost, ne postoje posebna pravila postupka koja uređuju bračne sporove odnosno nema odstupanja od stvarne i funkcionalne nadležnosti propisane za redovan parnični postupak. Mjesna nadležnost uređuje pitanje koji će sud biti mjesno nadležan za izvjesni bračni spor. Opća odredba u ZPP-u određuje da ako nije propisana isključiva nadležnost nekog drugog suda "za suđenje je nadležan sud koji je općemjesno nadležan za tuženika" (čl. 46. st. 1. ZPP), a to je sud na čijem području tuženik ima prebivalište (čl. 47. st. 1. ZPP). Posebna mjesna nadležnost u bračnim sporovima propisana je u čl. 54. i čl. 54.a ZPP-a, gdje je alternativno propisana nadležnost suda mjesta gdje su bračni drugovi imali posljednje zajedničko prebivalište, odnosno, gdje je bračni drug tužitelj ima prebivalište. Takva regulacija olakšava posao nadležnom sudu jer će se najvjerojatnije većina činjenica i potrebnih dokaza pronaći upravo na mjestu gdje su bračni drugovi zajedno živjeli.

Izuzetno se u bračnim sporovima može javiti suparničarstvo i to isključivo na pasivnoj strani u sporovima poništaja odnosno utvrđivanja (ne)postojanja braka (v. *infra*). Kada bi jednom tužbom bila obuhvaćena oba bračna druga, a za njih ne bi bio nadležan sud istog mjesta, nadležan bi bio sud koji je nadležan za jednog od njih. Tužba bi se mogla podići ili pred sudom mjesne nadležnosti jednog ili drugog bračnog druga ovisno o tome što bi tužitelj smatrao pogodnijim. Podizanjem takve tužbe došlo bi do atrakcije nadležnosti.²²

2. Zastupnici u bračnim sporovima

Stranke u bračnim sporovima u pravilu su bračni drugovi koji u pravilu posjeduju poslovnu sposobnost. Kako je pretpostavka parnične sposobnosti poslovna sposobnost moglo bi se reći da pitanje zastupnika u bračnim sporovima nema previše posebnosti. Ipak, vrijedi se osvrnuti na situacije koje se mogu javiti kada su u pitanju sporovi zbog poništaja braka i utvrđivanja (ne)postojanja braka.

Zastupnik može biti osoba koja je prema volji stranke sudionik postupka, u kojem slučaju govori se o tzv. dobrovoljnom zastupniku ili punomoćniku.²³ Najčešće će ulogu punomoćnika u sporovima, posebno u postupku razvoda braka, preuzeti odvjetnik, no zakonom su propisane i druge mogućnosti (čl. 89.a. st. 1. ZPP). Tako je čl. 89. st. 3. ZPP-a otvorio opciju strankama da za svoje punomoćnike izaberu srodnike u ravnoj liniji odnosno brata ili sestru ako su potpuno poslovno sposobni ni ne bave se nadripisarstvom^{24,25}. Kada bračnog druga zastupa punomoćnik posebnim su odredbama određeni uvjeti koje dana punomoć mora ispunjavati da bi bila valjana. Naime, opunomoćeniku mora biti dano izričito ovlaštenje za točno određenu vrstu tužbe kojom pokreće određeni bračni spor (čl. 370. ObZ/15; čl. 283. ObZ/03). Time se zapravo zahtijeva izdavanje punomoći za pokretanje određene vrste bračnog spora. No, ne bi imalo smisla niti je potrebno da i nakon samog pokretanja spora punomoćnik mora zahtijevati punomoć za svaku pojedinu, posebnu parničnu radnju.²⁶ Na primjer ako punomoćenik podnosi tužbu za razvod braka svoje stranke mora imati punomoć za podnošenje konkretno tužbe za razvod braka, a nakon toga

²¹ ZPP čl. 34. st. 1. t. 2. „Općinski sudovi u parničnom postupku uvijek sude u prvom stupnju u sporovima: 2. o postojanju ili nepostojanju braka, o poništenju i rastavi braka.“

²² Vidi više o atrakciji nadležnosti TRIVA, DIKA, *op. cit. u bilj.* 1. str. 279 *et. seq.*

²³ *Ibid.* str. 317.

²⁴ O nadripisarstvu vidi više D. DERENČINOVIĆ, Marginalije uz Glavu XXII. Kaznenog zakon (kaznena djela protiv pravosuđa), Pravo i porezi, br. 11, 2005, str. 50-58.

²⁵ U čl. 89.a st. 3. ZPP-a kao mogući punomoćnik stranke u sporu propisan je i bračni drug, no iz očitih razloga u bračnim sporovima gotovo je nevjerovatno ostvaranje te mogućnosti.

²⁶ Vidi više *ibid.* str. 334. *et. seq.*

ovlašten je na sve radnje koje proizlaze iz svojstva opunomoćenika u konkretnom postupku. Dodatno je uređeno izdavanje punomoći za tužbu za poništaj braka. Prilikom davanja osobi punomoći za tužbu za poništaj braka potrebno je u toj punomoći izričito navesti na temelju kojeg se razloga za poništaj tužba može podnijeti (čl. 370. st. 2. ObZ/15; čl. 283. st. 2. ObZ/03). Ovim se pravilima dodatno štite bračni drugovi kao stranke i sprječava se moguća manipulacija punomoćnika prilikom pokretanja odnosno vođenja bračnih sporova.

Zanimljiva je u bračnim sporovima i uloga zakonskih zastupnika.²⁷ Naime, kako je već spomenuto jedna od pretpostavaka za valjanost braka je sposobnost osobe za rasuđivanje u trenutku sklapanja braka. Nedostatak te sposobnosti smatrao bi se valjanim razlogom za poništaj braka. Osobu čija bi sposobnost za rasuđivanje bila upitna ili stvarno smanjena rješenjem o ograničenju poslovne sposobnosti u bračnim bi sporovima morao zastupati zakonski zastupnik. Na primjer, kada bi centar za socijalnu skrb (u daljnjem tekstu: centar) ili druga osoba sa pravnim interesom podnijela tužbu za poništaj braka koji je sklopila osoba koja to nije mogla zbog nedostatka sposobnosti za rasuđivanje otvorilo bi se pitanje zakonskog zastupnika te osobe. U nekoj drugoj situaciji zakonski zastupnik bračnog druga bio bi drugi bračni drug, ali kako bi to bilo moguće ako je drugi bračni drug također obuhvaćen navedenom tužbom za poništaj braka (v. *supra*)? U navedenim situacijama, trebalo bi se osvrnuti na odredbe u ZPP-u i ObZ-ima koje uređuju pitanje zastupnika osobe koja nije sposobna ostvarivati svoja prava u postupku. Prema čl. 83. st. 2. ZPP-a kada sud primjeti da stranku ne zastupa zakonski zastupnik koji za to ima posebno ovlaštenje zatražit će od centra za socijalnu skrb da nesposobnoj stranci postavi posebnog skrbnika. Dok se ne riješi pitanje zakonskog zastupnika stranke mogu poduzimati samo one radnje koje ne trpe odgodu (čl. 83. ZPP). Nadalje, sud je ovlašten, ako je tako svrsishodno, samostalno stranci postaviti privremenog zastupnika ako bi se interesi zastupanoga (nesposobnog bračnog druga) i zakonskog zastupnika (drugog bračnog druga) našli u suprotnosti (čl. 84. st. 1. i st. 2. t. 2. ZPP). Dužnost suda da pazi na sposobnost stranka da sudjeluju u postupku brinu se za svoja prava propisana je i ObZ/15. Tako čl. 348. ObZ/15 uređuje pitanje privremenog zastupnika kojega naziva "posebni skrbnik". Prema navedenom članku sud je ovlašten prekinuti postupak kako bi se utvrdila (ne)sposobnost stranke te takvoj stranci samostalno postaviti privremenog zastupnika, ako bi to bilo svrsishodno (čl. 348. ObZ/15).²⁸ Iz navedenog se može zaključiti kako je bračnom drugu koji nema poslovnu sposobnost pružena adekvatna zaštita u slučaju zakonskog zastupanja drugog bračnog druga, a koji možda ne bi djelovao u najboljem interesu nesposobnog bračnog druga.

3. Pokretanje postupka

Parnični postupak pokreće se tužbom (čl. 185. ZPP). Temeljno pravilo parničnog postupka da se pokreće tužbom primjenjuje se i na bračne sporove s jednom iznimkom, koja stupanjem na snagu ObZ/15 više ne postoji. Naime, do 1. studenog 2015. godine iznimka je postojala u postupku razvoda braka. Naime, kada bi bračni drugovi sporazumno sudu podnijeli zahtjev za razvod braka prema ObZ/03 parnični postupak pokretao bi se iako nije podnesena tužba.²⁹ Podjela na pokretanje bračnih sporova tužbom te sporazumnim

²⁷ "Zakonski zastupnici su fizičke poslovno i parnično sposobne osobe koje su ovlaštene da- u ime i za račun stranaka koje su parnično nesposobne ili su zbog drugih razloga u nemogućnosti da same štite svoje interese u parnici- pred sudom poduzimaju parnične radnje. Osobe kojima poslovna sposobnost nije ograničena parnično su sposobne" *Ibid*.

²⁸ Iste odredbe koje štite stranke na isti način propisane su i ObZ/03 u čl. 268. uz tu razliku da se članak kao u ObZ/15-u ne naziva „načelo socijalnosti“, a u kojemu se posebni skrbnik naziva privremenim zastupnikom.

²⁹ Navedena iznimka ne postoji prema ObZ/15, te je sporazumni zahtjev za razvod braka svrstan u izvanparnične postupke (čl. 433. t. 2. ObZ/15). O tome vidjeti kasnije.

zahtjevom za razvod braka odnosno samo pokretanje bračnih sporova ima mnoge posebnosti u odnosu na redovan parnični postupak te je stoga vrlo zanimljivo iz procesne perspektive.

3.1. Tužba

Sve tri vrste bračnih sporova pokreću se tužbom, ali karakteristike same tužbe ovisit će upravo o tome koji se bračni spor pokreće. Za shvaćanje pokretanja postupaka za utvrđivanje (ne) postojanja braka potrebno je krenuti od same definicije braka. Ta definicija ukazuje na pretpostavke za postojanje braka odnosno razloge na kojima se tužbeni zahtjev može temeljiti, pa je tako prva pretpostavka da su osobe koje stupaju u brak različitog spola. Nadalje je potrebno da nevjesta i ženik izjave svoj pristanak za sklapanje braka te konačno da je brak sklopljen pred matičarom (čl. 23. ObZ/15; čl. 24. ObZ/03).³⁰ U slučaju neispunjenja navedenih elemenata do samoga braka kao niti do ostvarenja njegovih pravnih učinaka neće ni doći. Osobi koja smatra da te pretpostavke nisu ispunjene i da brak zapravo ne postoji, iako je kao takav evidentiran u matici vjenčanih, ili osobi koja iako nema evidencije samog braka smatra da on zapravo postoji kao pravno sredstvo zaštite osigurana je mogućnost tužbe radi utvrđivanja postoji li brak ili ne postoji (čl. 24. ObZ/15; čl. 25 ObZ/03). Tužbu za utvrđivanje postoji li brak ili ne postoji prema zakonu može podnijeti svaka osoba koja za to ima pravni interes i centar za socijalnu skrb (čl. 24. ObZ/15; čl. 25 ObZ/03). Ova tužba deklaratornog je karaktera. Njome stranka koja ju podnosi zahtjeva utvrđenje stanja koje postoji cijelo vrijeme i koje nikada nije ni bilo promijenjeno.³¹

U zakonu je jasno navedeno da kako bi osoba bila ovlaštena podnijeti ovu tužbu mora za to imati pravni interes što bi značilo da za tu osobu mora proizlaziti očita pravna korist koju će ona ostvariti uspjehom u parnici.³² Ta pravna korist može se očitovati u više različitih oblika, no neophodno je da se ona vidi u pravnom području, ne može se pravni interes zasnivati isključivo na ekonomskom ili moralom interesu.

Pretpostavke za postojanje braka moraju biti ispunjene za sam nastanak braka, no moguća je situacija da iako postoji brak nije valjan. Već su spomenute pretpostavke za valjanost braka, čije nepostojanje predstavlja temelj tužbe za poništaj braka. Prema ObZ/03-u navedene su bile četiri temeljne pretpostavke koje trebaju biti ispunjene za valjanost braka to su: punoljetnost bračnih drugova, poslovna sposobnost i sposobnost za rasuđivanje, nepostojanje srodstva te nepostojanje drugog braka (čl. 25.-čl. 28. ObZ/03). Uz potonju pretpostavku ObZ/15 zahtijeva kako nepostojanje drugog braka tako i nepostojanje registriranog životnog partnerstva (čl. 28. ObZ/15). Nepostojanje jedne od navedenih pretpostavaka u teoriji karakterizira se kao postojanje takozvanih bračnih smetnji, budući da neispunjenje makar jedne od njih „smeta“ postojanju valjanog braka.³³ Iz perspektive procesnog prava najintragantnije je upravo pitanje aktivne legitimacije za podizanje tužbe za poništaj braka. Tužbu za poništaj braka prvenstveno mogu podnijeti oba bračna druga te centar za socijalnu skrb (čl. 49. ObZ/15 st. 1. t. 1. i 2.; čl. 36. ObZ/03). ObZ/15 u temeljenoj odredbi koja uređuje aktivnu legitimaciju za ovu tužbu u čl. 49. st. 1. t. 3. kao ovlaštenika

³⁰ Za brak u vjerskom obliku potrebno je ispunjenje dodatnih pretpostavaka propisanih zakonom.

³¹ Tužba za utvrđenje propisana je čl. 187. ZPP-a i prema tom članku podnositelj ove tužbe u slučaju pitanja postojanja odnosno ne postojanja braka traži utvrđenje postojanja odnosno ne postojanja pravnog odnosa (braka), a samim time utvrdit će se, posredno, i prava koja proizlaze iz tog pravnog odnosa.

³² Vidi više o načelu pravnog interesa u TRIVA, DIKA, *op. cit. u bilj 1.* str. 139 *et. seq.* Vidi i. N. OPATIĆ, Pravni interes u građanskom parničnom postupku, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, br. 9, Zagreb, 2002, str. 441-463.

³³ M. ALINČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC-LOZIĆ, A. KORAČ GRAOVAC, Obiteljsko pravo, Zagreb, 2007., str. 35 *et. seq.*

za podnošenje tužbe navodi „osobu koja za to ima pravni interes“.³⁴ Kako je tužba za poništaj braka konstitutivnog karaktera, pravni interes osoba koje ju podnose se presumira.³⁵ Ipak, ako osoba koja podnosi tužbu za poništaj braka sama nije sudionik tog odnosa, potrebno je izričito ovlaštena zakonom na tu mogućnost ili da ona prilikom podnošenja tužbe dokaže svoj konkretan pravni interes.

Postavlja se pitanje, jesu li te odredbe u zakonima neophodne ako bi i bez njih sud morao razmotriti zahtjev osobe koja prilikom podnošenja tužbe za poništaj nečijeg tuđeg braka priloži dokaze o vlastitom pravnom interesu za poništaj istog. Nadalje, roditelji maloljetnika koji je, iako nisu postojale posebno propisane pretpostavke potrebne da bi maloljetna osoba mogla ući u brak, sklopio brak, također su ovlašteni podnijeti tužbu za poništaj tog braka (čl. 49. st. 2. ObZ/15; čl. 37. st. 1. ObZ/03). Oba zakona propisuju vremensko ograničenje za podizanje tužbe ako je bračna smetnja koja postoji nepostojanje punoljetnosti. Tako ni centar za socijalni skrb, ni roditelji, a ni nitko treći makar imali pravni interes neće moći zahtijevati poništaj braka koji je sklopio maloljetnik, ako je maloljetni bračni drug u međuvremenu postao punoljetan (čl. 374. st. 1. ObZ/15; čl. 37. st. 3. ObZ/03). Nakon stjecanja punoljetnosti, samo bračni drug koji je u vrijeme sklapanja braka bio maloljetan može zahtijevati poništaj tog braka i to samo u roku od godina dana od trenutka stjecanja punoljetnosti, kada će i njegova aktivna legitimacija prestati (čl. 374. st. 2. ObZ/15; čl. 37. st. 3. ObZ/03).³⁶ Razumljivo je da je zakonodavac propisao ove rokove prvenstveno iz potrebe za pravnom sigurnošću, a uz realno shvaćanje kako se osoba kada postane punoljetne može brinuti sama za svoja prava. U konačnici i nakon protoka svih navedenih rokova, bračnom drugu uvijek ostaje mogućnost razvoda braka kao jedan od načina njegova prestanka.

Svaka pretpostavka za valjanost braka promatrana pojedinačno ovlašćuje stranke na podizanje tužbe za poništaj braka uz za nju vezane propisane rokove.³⁷ Rokovi i aktivna legitimacija kod bračne smetnje nepostojanja poslovne sposobnosti i sposobnosti za rasuđivanje slični su kao i kod maloljetnosti, izuzev što prema važećem uređenju roditelji bračnog druga koji je bio poslovno nesposoban odnosno nesposoban za rasuđivanje nisu *ex lege* ovlašteni na podizanje tužbe za poništaj braka (čl. 375. st. 3. ObZ/15; čl. 38. st. 1. ObZ/03). Iako nisu propisani izričito zakonom kao ovlaštenici, vrlo vjerojatno bi roditelji takvog bračnog druga mogli na temelju svog valjanog pravnog interesa, ako bi on postojao, podići tužbu za poništaj. Bračni drug nakon pravomoćnosti rješenja o vraćanju poslovne sposobnosti ima rok od godine dana za podizanje tužbe, u suprotnom brak koji je sklopio, iako za to nije imao posebna ovlaštenja, postat će valjan (čl. 375. st. 3. ObZ/15; čl. 38. st. 1. ObZ/03).

Brak prema hrvatskom pravnom sustavu mogu sklopiti samo osobe koje nisu u drugom braku (čl. 28. ObZ/15; čl. 29. ObZ/03). Prema tome, postojanje prethodnog braka prouzrokovati će nevaljanost novog braka. Kod ove bračne smetnje primjenjuju se pravila ZPP-a o aktivnoj legitimaciji za podizanje tužbe za utvrđenje (čl. 187. ZPP), a uz to su čl.

³⁴ ObZ/03 također poropisuje aktivnu legitimaciju svakoga tko ima pravni interes u čl. 40. st. 1., pa je između ova dva zakona u biti razlika samo u članku gdje je propisano ovlaštenje trećih na podnošenje tužbe za poništaj braka.

³⁵ O konstitutivnoj tužbi vidi S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit. u bilj.* 1., str. 407 *et. seq.*

³⁶ Postavljeno je pitanje ustavnosti čl. 374. st. 2. ObZ/14, no navedeni stavak nije izmjenjen u analognoj odredbi (čl. 374. st. 2.) u ObZ/15-u.

³⁷ Posebni rokovi koji se traže da bi osoba bila ovlaštena podnijeti tužbu za poništaj braka propisani su na različitim mjestima u dva ObZ. U ObZ/03 aktivno legitimirani propisani su u dijelu koji se odnosi na institut braka, točnije prestanak braka i to od čl. 36. do čl. 41. koji se odnose na poništaj braka. U ObZ/15 je osnovna aktivna legitimacija za podizanje tužbe za poništaj propisana čl. 49., dok se detaljnije pretpostavke i mogućnosti podnošenja tužbe propisane u dijelu koji se odnosi na postupak pred sudom odnosno od čl. 374. do čl. 377. Trebalo bi dati prednost rješenju ObZ/03 iz jednostavnog razloga preglednosti i sistematičnosti.

36. i čl. 40. ObZ/03-a izričito propisivali, kao i čl. 49. ObZ/15, pravo na podizanje tužbe za poništaj braka osobama s pravnim interesom te centru za socijalnu skrb.

Moguća je kumulacija nekoliko različitih bračnih smetnji, pa tako recimo da brak sklopi osoba nesposobna za rasuđivanje koja je pritom maloljetna. Ako bi tužitelj za jednu od smetnji saznao nakon podnošenja tužbe, mogao bi zahtijevati preinaku iste na temelju čl. 191. ZPP-a. Tuženik bi morao pristati na navedeni preinaku, ako bi se ona zahtjevala nakon dostave tužbe tuženiku. No u navedenom primjeru, čak i kada bi se tuženik protivio preinaci, treba smatrati kako bi sud na temelju ovlasti iz čl. 190. st. 2. ZPP-a mogao dozvoliti preinaku iz razloga svrsishodnosti (čl. 190. ZPP). Naime, iako nije poznat primjer u praksi u kojemu je maloljetna osoba nesposobna za rasuđivanje sklopila brak, moguće je da se takva situacija zaista dogodi/la. U takvom slučaju ako bi tužitelj temeljio svoj zahtijev samo na jednom razlogu, na primjer na činjenicu da je osoba maloljetna, a sud iz utemeljenog razloga odbije navedenu tužbu to bi postala presuđena stvar, *res iudicata*. Kako bilo, može se smatrati da bi tužitelj, u slučaju naknadnog saznanja da je u trenutku sklapanja braka maloljetni bračni drug bio nesposoban za rasuđivanje, bio ovlašten ponovno podići tužbu za poništaj takvog braka ovoga puta na drugome temelju, a ne maloljetnosti, te bi takva tužba bila dopuštena. Iz te perspektive, i samo temeljenje već postojećeg tužbenog zahtjeva za poništaj braka na drugome ili još jednome dodatnom razlogu za nevaljanost braka mogla bi se smatrati preinakom tužbenog zahtjeva.

Tužbom za razvod braka često se pokreće najčešći bračni spor. U Hrvatskoj u prosjeku svaki peti brak završava razvodom što postaje opasan trend.³⁸ Iz procesnopravnog aspekta zanimljive su posebne procesne pretpostavke koje se javljaju prilikom pokretanja ovoga spora te mnoge promjene koje su se dogodile izmjenom Obiteljskog zakona u 2014. odnosno 2015. godini. Postupak za razvod braka može se pokrenuti tužbom za razvod braka jednog bračnog druga ili pak sporazumnim zahtjevom oba bračna druga (čl. 50. st. 1. ObZ/15; čl. 42. st. 1. ObZ/03). Razlike u samom postupku javljaju se ovisno o činjeničnom stanju u svakom konkretnom slučaju, a posebno ovisno o tome postoje li maloljetna djeca odnosno djeca nad kojom roditelji imaju roditeljsku skrb i nakon punoljetnosti.

Razvod braka može tužbom zahtijevati jedan bračni drug (čl. 50. st. 1. ObZ/15; čl. 42. st. 1. ObZ/03). Pravo na tužbu za razvod braka, jednako kao i za pokretanje ostalih bračnih sporova prema ObZ/03 ne zastarjeva, no analogno pravilo nije izričito propisano ObZ/15 (čl. 282. st. 1. ObZ/03). Bračni drugovi uvijek mogu podnijeti ovu tužbu, jednako nakon dva mjeseca trajanja braka, kao i nakon dvadeset dvije godine. Ipak, jedno je vremensko ograničeno propisano prema kojemu muž nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme ženine trudnoće ili dok njihovo dijete ne navrší godinu dana života (čl. 50. st. 3. ObZ/15; čl. 42. st. 2. ObZ/03). Ovdje je dakle, u svrhu zaštite žene, majčinstva i prvenstveno dobrobiti djeteta, zakonodavac odlučio oduzeti mužu pravo da samostalno zahtijeva razvod braka, imajući u vidu koliko cijeli postupak može biti stresan. Sud bi prema tome morao odbaciti tužbu muža koja bi bila podnesena u navedenom vremenskom periodu. No, uvijek strankama ostaje mogućnost podnošenja sporazumnog zahtjeva za razvod braka, neovisno o trenutku u kojem se odlučuje na razvod (v. *supra*). U pogledu aktivne legitimacije treba još spomenuti novu odredbu ObZ/15 čl. 50. st. 2. u kojoj stoji: „Pravo na tužbu radi razvoda braka, odnosno prijedlog za sporazumni razvod braka ima i osoba lišena poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na osobna stanja. Sud će u povodu tužbe, odnosno prijedloga za sporazumni razvod braka osobe lišene poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na osobna stanja odlučiti hoće li dopustiti toj osobi poduzimanje daljnjih radnji u postupku sukladno članku 364. ovoga Zakona.“³⁹

³⁸ Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, preuzeto sa http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2013.pdf str. 14

³⁹ Protiv čl. 50. u vezi s čl. 364. ObZ/14 koji je bio jednak kao i analogna odredba u ObZ/15 podnesen je prijedlog za ocjenu ustavnosti. Predlagatelji se u osnovi pozivaju na nejasnost i koliziju odredaba u čl. 50 i čl. 364. ObZ/14.

Važno je pitanje, koje se procesne pretpostavke posebno zahtijevaju za pokretanje i vođenje postupka za razvod braka i od kakvog je utjecaja na to činjenica da bračni drugovi imaju zajedničku maloljetnu djecu. Odgovor na ovo pitanje izmjenjen je već donošenjem ObZ/14. Do ovoga zakona, a i do stupanja na snagu ObZ/15 s obzirom na suspenziju ObZ/14, kada se postupak razvoda braka pokreće tužbom potrebno je, prije nastavka postupka, provesti posredovanje između bračnih drugova (čl. 44. st. 1. t. 1. Obz/03). O samom postupku posredovanja kao posebnoj procesnoj pretpostavki te o izmjenama koje su se dogodile ObZ/15, ne pretjerano važne iz procesne perspektive, više će biti rečeno kasnije.

Nadalje, potrebno je osvrnuti se na sam sadržaj tužbe. Dok ObZ/03 nije ulazio detaljnije u sadržaj tužbe za razvod braka, ObZ/14 propisao je obvezatni sadržaj tužbe za razvod braka u kojemu ima maloljetne djece, prema kojemu su bračni drugovi u tužbi za razvod braka morali predložiti točno određen sadržaj. U članku 57. ObZ/14 propisana je također obvezatnost, koja proizlazi iz riječi "mora", dostavljanja priloga vezanih uz prijedlog koji je dao tužitelj.⁴⁰ Procesne posljedice za nepotpun sastav tužbe nisu detaljno propisane. Na prvi pogled sud bi bio dužan na temelju čl. 109. ZPP-a, pri zaprimanju nepotpune tužbe pozvati tužitelja da tužbu dopuni te kada tužitelj ne bi postupio prema sugestiji suda, njegovu nepotpunu tužbu smatrati povučenom odnosno sam sud bi ju bio dužan odbaciti (čl. 109. st. 4. ZPP). No, u razmatranju čl. 56. ObZ/14 i obaveza suda treba se osvrnuti i na čl. 413. ObZ/14 prema kojem je određeno da sud odlukom kojom razvodi brak *ex officio* odlučuje s kojim će roditeljem dijete stanovati, o ostvarivanju roditeljske skrbi te uzdržavanju djeteta. Iz toga proizlazi da nije neophodan prijedlog stranaka da sud odluči o istom, te da se zakonodavac nije ispravno izrazio kada je propisao da "tužba mora sadržavati prijedlog..". Štoviše sam sud dužan je po službenoj dužnosti odlučiti o navedenim pitanjima. Treba također pretpostaviti da sud nikako neće propustiti tražiti stranke njihovo mišljenje o tako važnim pitanjima postupka razvoda braka. Može se stoga zaključiti da bi odbacivanje tužbe (ili presumiranje povlačenja iste) zbog njezine nepotpunosti samo odugovlačilo postupak koji se sam po sebi smatra hitnim postupkom te se odredbom o propisivanju obvezatnog sadržaja tužbe u određenoj mjeri krši načelo ekonomičnosti. Da je navedeno razmatranje čl. 56. ObZ/14 ispravno pokazuje analogna odredba koja se nalazi u ObZ/15 prema kojoj stranke prilikom podnošenja tužbe za razvod braka imaju mogućnost predlaganja, ali nisu obavezne podnijeti tužbu sa točno propisanim sadržajem. Stoga, u čl. 56. st. 1. ObZ/15 stoji: „Ako bračni drugovi imaju zajedničko maloljetno dijete, povodom tužbe radi razvoda braka m o g u predložiti:

1. s kojim će roditeljem dijete stanovati i način ostvarivanja roditeljske skrbi
2. ostvarivanje osobnih odnosa djeteta i roditelja s kojim dijete neće stanovati i
3. visinu uzdržavanja djeteta “

Prema čl. 50. ObZ/14 osoba lišena poslovne sposobnosti ovlaštena je samostalno podnijeti tužbu za razvod braka, dok je u člankom 364. detaljno uređena postupovna sposobnost osoba lišenih poslovne sposobnosti. Time se dovodi u pitanje prema kojem članku sud treba primarno postupati, odnosno „samo uvjetno dopuštenje za podnošenje tužbe za razvod braka, tj. hoće li sud kojem je tužba podnesena, nakon njezina podnošenja, provjeravati okolnosti iz članka 364. stavka 1.“. Vidi više rješenje br. U-I-3101/2014, od 12. siječanja 2015.godine preuzeto sa www.usud.hr.

Iako je podnesen prijedlog za ocjenu ostavnosti ove odredbe ObZ/15 nije ju u bitnom izmijenio pa tako sada stoji: Pravo na tužbu radi razvoda braka, odnosno prijedlog za sporazumni razvod braka ima i osoba lišena poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na osobna stanja. Sud će u povodu tužbe, odnosno prijedloga za sporazumni razvod braka osobe lišene poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na osobna stanja odlučiti hoće li dopustiti toj osobi poduzimanje daljnjih radnji u postupku sukladno članku 364. ovoga Zakona“.

⁴⁰ Prema čl. 56. ObZ/15 promijenjen je izraz riječi „mora“ u „mogu“ čime je uklonjena spornost odredbe čl. 56. ObZ/14.

Povlačenje tužbe za razvod braka, za razliku od tužbe za utvrđivanje (ne)postojanja braka te poništaj braka koje nemaju posebne odredbe, uređuju pravila ObZ-a čime su derogirana pravila ZPP-a. Svaki je ObZ uredio pitanje povlačenja tužbe za razvod braka na drugačiji način. Tako je prema čl. 284. st. 1 ObZ/03 bilo moguće povući podignutu tužbu do zaključenja glavne rasprave bez pristanka tuženika, dok je nakon zaključenja glavne rasprave pa do pravomoćnosti odluke suda povlačenje tužbe bilo moguće samo uz pristanak tuženika. ObZ/15 naprotiv u čl. 381. neovisno o trenutku povlačenja tužbe ne zahtijeva tuženikov pristanak. Kada u postupku povodom tužbe jednog bračnog druga, onaj drugi najkasnije do zaključenja glavne rasprave izričito izjavi da ne osporava osnovanost zahtjeva, doći će do promjene vrste postupak. Parnični postupak time će postati izvanparnični, jer će se smatrati da su bračni drugovi podnijeli sporazumni zahtjev za razvod (*v.infra*) (čl. 369. st. 2. ObZ/15; čl. 280. st. 3. ObZ/03).

Za kraj, može se istaknuti izričito zakonsko ovlaštenje koje tuženom bračnom drugu priznaje pravo na protutužbu radi utvrđivanja da brak ne postoji ili radi poništaja braka (čl. 371. ObZ/15; čl. 281. ObZ/03). Prema čl. 189. ZPP-a protutužba se može podnijeti pred istim sudom do zaključenja prethodnog postupka, a ako je zahtjev protutužbe "u vezi s tužbenim zahtjevom, ili ako se ti zahtjevi mogu prebiti, ili ako se protutužbom traži utvrđenje kakva prava ili pravnog odnosa o čijem postojanju ili nepostojanju ovisi u cijelosti ili djelomično odluka o tužbenom zahtjevu." Već je tim člankom ZPP-a dano je ovlaštenje bračnom drugom da podnese protutužbu u bračnom sporu, no dodatnim uređenjem istog pitanja ObZ-ima naglašeno je i posebno uređeno pitanje protutužbe u bračnim sporovima. Time su otklonjene moguće nedoumice i situacije u praksi u kojima bi bilo upitno postoji li ovlaštenje na protutužbu tuženog bračnog druga na temelju općeg pravila ZPP-a iz čl. 189.

3.2. Sporazumni zahtjev za razvod braka

Postupak za razvod braka osim tužbom pojedinog bračnog druga može se pokrenuti i sporazumnim zahtjevom oba bračna druga (čl. 50. st. 1. ObZ/15; čl. 42. st. 1. ObZ/03). U procesnom smislu ObZ/15 unio je mnoge promjene u postupak pokrenut sporazumnim zahtjevom bračnih drugova. Svakako je najveća promjena ta što prema ObZ/15-u taj postupak više nije parnični već izvanparnični postupak.

Bračnim drugovima bez maloljetne djece podnošenje sporazumnog zahtjeva za razvod braka definitivno predstavlja najjednostavniji te najekonomičniji način prestanka njihovog braka. Ne postoje nikakve posebne procesne pretpostavke koje se zahtijevaju od bračnih drugova osim podnošenja suglasnog zahtjeva sudu. Prema ObZ/03 sud je u parničnom postupku razvodio brak stranaka, dok će prema ObZ/15 to činiti u izvanparničnom postupku. Zakonodavac je u ObZ/15 ovaj postupak, kao jedinu iznimku od pravila da se parnični postupak pokreće tužbom (čl. 186. st. 1. ZPP), preoblikovao u izvanparnični postupak što znači da sud kada zaprimi sporazumni zahtjev za razvod braka potpisan od obje stranke može odmah rješenjem razvesti taj brak.⁴¹ Naime prema čl. 439. ObZ/15 „sud može donijeti odluku i bez održavanja usmene rasprave ako ocijeni da rasprava nije potrebna“, a kako nema nikakvog spora između bračnih drugova, načelno nema potrebe da sud zakazuje rasprave. Time se došlo do situacije u kojoj bi bilo moguće da sud razvede brak ljudi koji su poslali svoj potpisani prijedlog poštom bez da ih ikada vidi. Jasno da je time otvorena velika pravna nesigurnost, budući da nema osiguranja da su to vlastoručni potpisi ili da ti potpisi nisu dani pod prisilom ili da ne postoji bilo koja druga okolnost iz koje proizlazi da potpisani prijedlog nije stvarna volja stranaka ili nije uopće volja potpisanih stranaka. Dodatna poteškoća i moguća komplikacija u postupku proizlaze su, do stupanja na snagu

⁴¹ Postupak radi sporazumnog zahtjeva za razvod braka propisan je od čl. 453. do čl. 460. ObZ/15.

ObZ/15, iz čl. 460. ObZ/14 gdje stoji: „Protiv odluke kojom se sporazumno razvodi brak nisu dopušteni pravni lijekovi.“ što bi značilo da onoga trenutka kada sud donese rješenje o razvodu braka više nema mogućnosti da se ta odluka ukine.⁴² Način da se spriječe mogući nedostaci i problemi svakako je zakazivanje rasprave na kojoj bi stranke svojom nazočnošću potvrdile izneseno u prijedlogu za razvod braka. To je u praksi najčešći slučaj, te će se rijetko pronaći predmet u kojemu je sud razveo stranke bez zakazivanja makar jedne rasprave. Ipak, ObZ/15 izmijenio je navedenu odredbu zakona iz 2014. godine te u čl. 460. propisao: „Protiv rješenja kojim se sporazumno razvodi brak žalba se može podnijeti zbog bitnih povreda odredbi parničnog postupka iz članka 354. stavka 2. Zakona o parničnom postupku ili zbog toga što je pristanak za razvod dan u bitnoj zabludi ili pod utjecajem prisile ili prijevare ili ako za donošenje rješenja nisu bile ispunjene pretpostavke određene ovim Zakonom.“ U st. 2. čl. 460. ObZ/15 isključena je mogućnost podnošenja izvanrednih pravnih lijekova te ostalih pravnih sredstava (npr. povrata u prijašnje stanje). Ovakim uređenjem zakonodavac je donekle uredio pitanje koje bi, da je ostalo uređenje iz ObZ/14, sigurno predstavljalo veliki problem i pravnu nesigurnost. Također, valjalo bi *de lege ferenda* razmotriti opciju da se propiše obvezatnost javnobilježničkog ovjeravanja potpisa na prijedlogu kojim se zahtjeva sporazumni razvod braka čime bi se također pojačala pravna sigurnost u ovom postupku.⁴³ Neovisno o tome bi li postupak sporazumnog razvoda braka ostao u izvanparničnoj domeni ili ne, treba imati u vidu da Obiteljski zakoni uređuju izvanparnični postupak vlastitim odredbama (čl. 433.-čl. 509. ObZ/15; čl. 306.-čl. 336. ObZ/03). To je neophodno, budući da u hrvatskom pravnom sustavu ne postoji jedinstveni i opći zakon koji bi uređivao područje izvanparničnog postupka, već se u slučaju potrebe primjenjuje Zakona o vanparničnom postupku od 24. srpnja 1934.⁴⁴ Na tako neuređenome području otvara se prostor velikim pravnim prazninama, pravnoj nesigurnosti i sudskoj arbitarnosti koja ne mora nužno biti zlonamjerna, no naprosto u nedostatku pravnih propisa teško je drugačije sudovanje. Stoga bi zakonodavac trebao ozbiljno razmotriti uređenje izvanparničnog postupka jedinstvenim zakonom te krenuti u realizaciju istoga.

Stranke koje imaju zajedničku maloljetnu djecu ili djecu nad kojom vrše roditeljsku skrb i nakon punoljetnosti, a podnose prijedlog za sporazumni razvod braka prema ObZ/03 vodile bi se jednako kao i da je postupak pokrenut tužbom za razvod, te bi bile dužne proći kroz postupak posredovanja (čl. 44. st. 1. t. 2. ObZ/03). Jednako, ObZ/15 u čl. 54. propisuje što su dužni učiniti roditelji prije podnošenja sporazumnog zahtjeva za razvod braka ako imaju zajedničku maloljetnu djecu,⁴⁵ a u čl. 55. istoga zakona su propisani obvezatni prilozi takvog sporazuma. Točnije, u navedenom članku upućuju se stranke na čl. 456. ObZ/15 koji uređuje pitanje priloga prilikom podnošenja prijedloga za sporazumni zahtjev za razvod braka. Tim je člankom propisano sljedeće: „Bračni drugovi koji imaju zajedničko maloljetno dijete dužni su uz prijedlog za sporazumni razvod braka podnijeti izvješće o obveznom savjetovanju iz članka 324. ovoga Zakona i plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi iz članka 106. ovoga Zakona.“ Vidljivo je da se ni ovdje ne pronalazi što točno treba sadržavati prijedlog za sporazumni zahtjev za razvod braka te se upućuje na daljne odredbe. Vjerojatno je navedeno pitanje sadržaja prijedloga za sporazumni prijedlog za razvod braka moglo biti uređenije nešto konkretnijim, konciznijim i jednostavnijim odredbama, no to je pitanje zakonodavcu(a). Posljedice ne podnošenja potpunog sporazumnog zahtjeva za

⁴² Upitno je kako bi se u cijeloj situaciji moglo iskoristiti pravno sredstvo povrata u prijašnje stanje, odnosno bi li se uopće koja od stranaka i na kojem temelju mogla pozivati na pravo na povrat u prijašnje stanje.

⁴³ Dika predlaže i svojevrsnu potpunu liberalizaciju razvoda braka davanjem javnim bilježnicima ovlaštenje da razvode brake. Vidjeti: M. DIKA, „Izvanparnična“ i koncilacijska funkcija javnih bilježnika – *de lege lata* i *de lege ferenda*, Zbornik Pravnog fakulteta Zagreb, br. 6, Zagreb, 2009., str. 1153-1177.

⁴⁴ A. MAGANIĆ, Nužnost reforme hrvatskog izvanparničnog prava Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, br. 1, 2006, str. 465.-497.

⁴⁵ Ovdje se ne spominju zajednička punoljetna djeca nad kojom roditelji vrše roditeljsku skrb i nakon punoljetnosti.

razvod roditelja s maloljetnom djecom bile bi ili odbacivanje takvog prijedloga od strane suda ili bi se pod određenim okolnostima presumiralo da su stranke povukle zahtjev za razvod braka (čl. 457. i čl. 458. ObZ/15). Naime, ako bračni drugovi koji imaju zajedničku maloljetnu djecu uz prijedlog za sporazumni razvod braka podnesu izvješće o posredovanju sud će navedeni prijedlog odbaciti (čl. 457. ObZ/15). S druge strane, u slučaju da bračni drugovi koji imaju zajedničku maloljetnu djecu uopće ne podnese propisane papire⁴⁶ sud će nakon postupanja u skladu sa čl. 458. st. 1. i 2. smatrati da su bračni drugovi povukli sporazumni zahtjev za razvod braka (čl. 458. ObZ/15).

Jedan od bračnih drugova ili oba mogu uvijek odustati od podnesenog sporazumnog zahtjeva. Ako bi se to dogodilo, primjerice da jedan od bračnih drugova odustane, a drugi ostane pri sporazumnom zahtjevu za razvod braka, taj zahtjev smatrao bi se tužbom za razvod braka i povlačio bi sve posljedice koje sa sobom nosi podnošenje tužbe za razvod braka (čl. 454. ObZ/15). Sporazumni zahtjev bračni drugovi mogu suglasno povući do pravomoćnog okončanja postupka (čl. 459. ObZ/15; čl. 284. st. 2. ObZ/03). Postavljeno je pitanje u praksi kako postupiti sa sporazumnim zahtjevom za razvod braka kada se stranke ne odazivaju pozivu sudu na ročište iako su o istom uredno obavještene. Prema odluci u predmetu 97-P2-1642/14-10 od 18. veljače 2015. godine odbijen je sporazumni zahtjev za razvod braka.⁴⁷ U obrazloženju navedene odluke stoji kako u tom slučaju nema uvjeta za nastavak postupka jer se uredno pozvane stranke ne odazivaju pozivu suda, te je sud utvrdio da nisu ispunjeni uvjeti propisani odredbom čl. 43 Obiteljskog zakona. Time je to postala *res iudicata* u pogledu sporazumnog zahtjeva za razvod braka između tih stranaka. Budući da ni ZPP-om, a ni Obiteljskim zakonima nije dovoljno detaljno propisano kako sud treba postupati u navedenim situacijama razvila se različita praksa sudova. U već navedenom primjeru vidljivo je da praksa Općinskog suda u Zagrebu smatra kako u takvim situacijama treba donositi presude kojima se odbija sporazumni zahtjev za razvod braka. Takvo je stajalište potvrdio i Županijski sud u Zagrebu odlukom od dana 14. travnja 2010. godine.⁴⁸ Navedenom je odlukom drugostupanjski sud potvrdio presudu prvostupanjskog suda kojom je odbijen sporazumni zahtjev za razvod braka nakon što se stranke nisu pojavile na zakaznim ročištima. S druge strane, pojedini sudovi nakon što stranke ne dođu na zakazano ročište u pogledu sporazumnog zahtjeva za razvod braka šalju dopis kojime ih upozoravaju da će se u slučaju ponovnog ne odaziva smatrati kako su povukle svoj zahtjev. U konačnici postoji odredba ZPP-a koja bi se mogla smatrati pravilnim rješenjem navedene situacije. Naime, prema članku 295. stavku 2. "Ako s ročišta za glavnu raspravu neopravdano izostanu obje stranke ili ako dođu na ročište, ali se neće upustiti u raspravljanje, ili se udalje s ročišta, smatrat će se da je tužitelj povukao tužbu.". Iako se navedena odredba prvenstveno referira na tužbu, logičkim tumačenjem mogla bi se izvesti analogija sporazumnog zahtjeva za razvod braka i same tužbe te zaključiti kako se sporazumni zahtjev za razvod braka u slučaju neodaziva stranaka na ročišta smatra povučenim.

U svakom slučaju, bilo bi pogrešno dozvoljavati (nesvrishodno) korištenje državnog aparata svakih nekoliko mjeseci ispočetka na isti način, a da se pritom ništa konačno ne riješi. Bračnim drugovima, kojima se u konačnici odbije sporazumni zahtjev za razvod braka, uvijek ostaje mogućnost pokretanja tužbe za razvod braka kao način da njihov brak provedbom postupka po toj tužbi prestane.

⁴⁶ „... izvješće o provedenom obveznom savjetovanju ili plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili sud utvrdi da plan nije u skladu s dobrobiti djeteta...”

⁴⁷ Općinski građanski sud u Zagrebu 97-P2-1642/14-10 od 18. veljače, 2015. godine, izvornik; Sud je prilikom donošenja odluke koristio ObZ/03 iako je postupak pokrenut prema ObZ/14 budući da je u tom trenutku odluka Ustavnog suda već bila na snazi te je ObZ/14 suspendiran, dok ObZ/15 još nije ni bio u izradi, te je određeno da se svi pokrenuti postupci rješavaju prema ObZ/03.

⁴⁸ Županijski sud u Zagrebu, GŽ2-351/10-2 od 14. travnja, 2010. godine, izvornik.

4. Posredovanje (obvezno savjetovanje) prije razvoda kao specifična procesna pretpostavka

Procesne pretpostavke su okolnosti koje uvjetuju pokretanje parničnog postupka.⁴⁹ Postoje različite podjele procesnih pretpostavaka s obzirom na to odnose li se te pretpostavke na stranke, sud ili predmet spora, pazi li sud na njih po službenoj dužnosti ili ne (apsolutne i relativne) odnosno postoje li te pretpostavke u svakom sporu ili samo u određenim.⁵⁰ Potonja podjela je na opće i posebne procesne pretpostavke. Posredovanje, odnosno obvezno savjetovanje, je posebna procesna pretpostavka koja se mora ispuniti da bi se mogao pokrenuti odnosno voditi postupak razvoda braka, a kao institut obveznog savjetovanja opisano je od čl. 321. do čl. 331. ObZ/15 odnosno pod nazivom posredovanje u čl. 44. do čl. 52. ObZ/03.⁵¹ Kada jedan bračni drug podnese tužbu za razvod braka posredovanje se uvijek mora provesti. S druge strane, kada bračni drugovi podnesu sporazumni zahtjev za razvod braka posredovanje će biti posebna procesna pretpostavka samo ako bračni drugovi imaju djecu nad kojom vrše roditeljsku skrb. Zakonom su propisane određene situacije u kojima se, iz razloga svrhovitosti i ekonomičnosti, neće inzistirati na provođenju postupka posredovanja te on neće biti neophodan za nastavak spora pokrenutog tužbom za razvod braka (čl. 45. ObZ/03).⁵² Dakle prema ObZ/03, nakon podizanja tužbe za razvod braka odnosno podnošenja zahtjeva za sporazumni razvod braka sud stranke upućuje u pokretanje postupka posredovanja. Bez da stranke pokrenu i sudjeluju u postpku posredovanja neće biti moguće provođenje daljnjeg postupka.

ObZ/15 je predvidio pokretanje postupka obveznog savjetovanja⁵³ kao procesnu pretpostavku samo za pokretanje parnice za razvod braka u slučaju kada bračni drugovi imaju maloljetnu djecu te se parnica pokreće tužbom (čl. 54. st. 1. ObZ/15 u skladu sa čl. 379. st. 1. ObZ/15). U procesnom smislu posljedice tih razlika su sljedeće. Sud bi prema ObZ/03, nakon što primi obavijest da se posredovanje nije uspjelo provesti (nije se odazivao tužitelj ili oba bračna druga na postupak posredovanja) ili da su bračni drugovi odustali od postupka posredovanja, utvrdio da je tužba za razvod braka povučena (čl. 47. ObZ/03). S druge strane, prema ObZ/15, ako tužba za razvod braka u kojemu postoje zajednička

⁴⁹ TRIVA, DIKA, *op. cit.* u bilj. 1. str. 28. *et. seq.*

⁵⁰ Vidjeti o procesnim pretpostavkama: D. JAKELIĆ, Procesne pretpostavke u parničnom postupku-uloga suda 1. i 2. dio, Zagreb, 2007, Informator br. 5553 str 10-11, Informator br.5554 str. 11-13.

⁵¹ Vidjeti više o postupku posredovanja prema ObZ/03: A. KORAČ, Obiteljsko posredovanje-prilog alternativnom rješavanju obiteljskih sporova, Hrvatska pravna revija, 2005 (2), Zagreb, str. 73-84. Općenito s obzirom na dugotrajnost postojanja instituta „posredovanja“ pod tim nazivom u dijelu tekstu se koristi taj termin s obzirom na povezanost dijela teksta sa ObZ/03.

⁵² Situacije u kojima se postupak posredovanja ne provodi su sljedeće: kada su jedan ili oba bračna druga lišeni poslovne sposobnosti, osim ako sud utvrdi da su sposobni shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze (čl. 45. st. 1. ObZ/03), zatim kada je jednom ili oba bračna druga nepoznatno boravište dulje od šest mjeseci (čl. 45. st. 2. ObZ/03) te ako jedan ili oba bračna druga žive u inozemstvu iz očitog razloga ekonomičnosti i nemogućnosti provedbe postupka (čl. 45. st. 3. ObZ/03). Sve ove okolnosti neće imati utjecaja na ne provođenje postupka posredovanja te će se ono morati provesti ako bračni drugovi imaju maloljetnu zajedničku ili posvojenu djecu ili djecu nad kojom ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti ako sud ocijeni da nema većih teškoća da bračni drugovi sudjeluju u postupku posredovanja. Jednako je i u ObZ/15 propisano u čl. 326.: “Obvezno savjetovanje prije razvoda braka ne provodi se u odnosu na bračnog druga ili oba bračna druga: 1. lišena poslovne sposobnosti, ako nisu u stanju shvatiti značenje i posljedice postupka niti uz stručnu pomoć 2. nesposobna za rasuđivanje ili 3. koji su nepoznatog prebivališta i boravišta.” Vidljivo je da je pojednostavljeno u odnosu na analognu odredbu iz ObZ/03, no pitanje je koliko je to bilo nužno te koliko je ovakvim uređenjem zapravo ugrožena pravna sigurnost zbog mogućnosti veće arbitarnosti samih sudaca.

⁵³ Postupak obveznog savjetovanja u biti bi predstavljao što je u ObZ/03 bio postupak posredovanja. Odredbe koje uređuju postupak obveznog savjetovanja nalaze se u sedmom dijelu ObZ/15 koji nosi naziv „Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija“.

maloljetna djeca⁵⁴ bude podnesena bez dokaza da je prethodno pokrenut postupak obveznog savjetovanja sud će takvu tužbu biti dužan odbaciti (čl. 379. st. 1. ObZ/15). U načelu, posljedice i jedne i druge regulacije su iste budući da tužitelj nakon povlačenja tužbe, a i nakon odbačaja iste može ponovno pokrenuti postupak radi iste stvari.

5. Suparničarstvo u bračnim sporovima

Stranke u bračnim sporovima kao što je već navedeno u pravilu su bračni drugovi, pri tom je najčešće jedan bračni drug tužitelj, a drugi tuženik. Ipak, to nije i ne mora uvijek biti tako. U postupcima utvrđivanja (ne)postojanja ili postupcima radi poništaja braka na strani tužitelja može se pojaviti centar za socijalnu skrb ili neka druga osoba odnosno osobe sa pravnim interesom (roditelji maloljetnog bračnog druga, nasljednici). U tim situacijama tužitelj, bilo centar za socijalnu skrb bilo treća osoba s pravnim interesom, svojom tužbom mora obuhvatiti oba bračna druga. Time se zasniva pasivno suparničarstvo koje proizlazi iz pravne zajednice u kojoj su tuženi bračni drugovi bili (čl. 196. ZPP). Konkretnije, doći će do materijalnog⁵⁵ jedinstvenog i nužnog⁵⁶ suparničarstva, koje je neohodno zbog pravnih učinaka koje će proizvesti odluke suda u sporovima radi utvrđivanja (ne)postojanja braka ili poništaja braka. Ne može se dogoditi situacija u kojoj bi brak bio poništen u odnosu na jednog bračnog druga, ali za drugog bi i dalje bio valjan brak, niti je moguće da se utvrdi da je jedan bračni drug u braku, dok za drugoga taj brak nikada nije nastao. Iz navedenih razloga, tužba u kojoj ne bi bila obuhvaćena oba bračna druga bit će odbačena te sud po njoj ne bi mogao postupati. Budući da se spor radi razvoda braka može pokrenuti isključivo na zahtjev jednog ili oba bračna druga, u tom sporu nije moguće suparničarstvo.

6. Sukcesija u bračnim sporovima

Pokretnje i vođenje bračnih sporova kao i sam brak strogo je osobno i neprenosivo pravo. Stoga, nasljednici bračnih drugova nemaju pravo samostalno podnositi tužbe radi razvoda ili poništaja braka kako je bilo izričito propisano čl. 282. ObZ/03. Takve izričite zabrane nema u ObZ/15, no ona bi se mogla isčitati iz čl. 377. i čl. 380. koji ovlašćuju nasljednike samo na to da nastave već pokrenuti postupak radi poništaja odnosno razvoda braka. Dok nasljednici ne preuzmu svoj položaj procesnopravnog sukcesora trajat će prekid postupka (čl. 212. toč. 1. ZPP).⁵⁷ Za nasljednika postoje dvije mogućnosti kada je u pitanju njihovo stupanje u već pokrenutu parnicu. Prva je da u roku šest mjeseci od smrti ostavitelja bračnog druga koji je pokrenuo postupak nastave pokrenuti postupak, druga nastupa nakon isteka roka od šest mjeseci kada se zahtjev može pokrenuti u posebnom parničnom postupku (čl. 377., čl. 380. ObZ/15; čl. 282. ObZ/03). U slučaju pokretanja posebnog parničnog postupka, to ne bi bio isti onaj postupak koji je ostavitelj pokrenuo.

Sukcesija tužitelja naglašena je samo u sporovima razvoda braka i sporovima radi poništaja braka. Bračni spor utvrđivanja (ne)postojanja braka nema posebnih odredbi u

⁵⁴ Prema ObZ/03 nije bitno imaju li bračni drugovi zajedničku maloljetnu djecu, uvijek kada se podiže tužba za razvod braka obvezno je provođenje posredovanja.

⁵⁵ "Materijalni suparničari su oni koji se prije i izvan parnice nalaze u određenoj pravnoj ili stvarnoj vezi s obzirom na (posredni) predmet spora. U pravoj su vezi oni koji se u pogledu posrednog predmeta spora nalaze u pravnoj zajednici jer su sudionici specifičnog građanskopravnog odnosa iz kojeg proizlaze njihova ovlaštenja ili obveze zbog kojih se vodi parnica." Vidjeti više S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit. u bilj.* 1. str. 441. *et. seq.*

⁵⁶ Vidjeti više o jedinstvenom i nužnom suparničarstvu: M. DIKA, Jedinствени i nužni suparničari, Zbornik radova posvećen Prof. dr. sc. Franji Bačiću, Zagreb, 2007, str. 138-155., Vidjeti više o pravnoj prirodi jedinstvenog suparničarstva, L. VOJKOVIĆ, Pravna priroda jedinstvenog suparničarstva, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, 1999, str. 317-328.

⁵⁷ Vidjeti više o sukcesiji i prekidu postupka S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit. u bilj.* 1, str. 301. *et. seq.* i str. 557. *et. seq.*

vezi sukcesije iz razloga što ako brak nikada nije nastao ne može postojati ograničenje za podizanje tužbe. Propisano je da tužitelj u navedenom postupku može biti svaka osoba koja za to ima pravni interes, a nasljednici će ga vjerojatno imati. Nepostojeći brak za razliku od nevaljanog ne može konvalidirati, stoga ne postoji ni vremensko ograničenje za utvrđivanje podnošenje tužbe za utvrđivanje nepostojanja braka. Zbog svega navedenog, pitanje sukcesije nije naglašeno u bračnom sporu utvrđivanja nepostojanja braka.

7. Načelo dispozicije i oficioznosti

Redovan parnični postupak karakterizira ovlaštenje stranaka da svojim pravima raspolažu kako žele i kako smatraju da je najprimjerenije te ograničenje suda da kontrolira samo one radnje stranaka koje smatra protivnim pravnom poretku (čl. 3. st. 3., čl. 7. st. 2. ZPP).⁵⁸ Statusne stvari posebno su osjetljive što se odražava u tome što su u njima smanjene mogućnosti raspolaganja stranaka kako bi se zaštitili svi sudionici postupaka. Stoga, treba istaknuti pravilo da stranke u bračnim sporovima ne mogu slobodno raspolagati materijalnim dispozicijama.⁵⁹ U čl. 270. st. 1. ObZ/03-a stajalo je izričito pravilo: „U statusnim stvarima stranke se u postupku pred sudom ne mogu odreći svojeg zahtjeva, priznati zahtjev protivne stranke, niti se nagoditi.“ Ovo ograničenje načela dispozicije propisano je ObZ/15 iako na izmijenjen način, no i dalje stoji ista zabrana stranaka u bračnim sporovima. Tako čl. 349. ObZ/15.:“

(1) U statusnim stvarima, stvarima u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi, osobnim odnosima i mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, stranke se u postupku pred sudom ne mogu odreći svojega zahtjeva, priznati zahtjev protivne stranke niti se nagoditi.

(2) U postupcima iz stavka 1. ovoga članka sud ne može donijeti presudu na temelju priznanja, presudu na temelju odricanja, presudu zbog ogluhe niti presudu zbog izostanka.

(3) U stvarima uzdržavanja djeteta stranke se u postupku pred sudom mogu odreći svojeg zahtjeva, priznati zahtjev protivne stranke te sklopiti sudske nagodbe.

(4) U postupku iz stavka 3. ovoga članka sud može donijeti presudu na temelju priznanja te presudu na temelju odricanja.⁶⁰ Važno je primjetiti da je strankama zabranjeno raspolagati samo s prethodno navedene tri radnje, dok su u svim ostalim elementima postupka ovlaštenja stranaka jednaka kao u redovnom parničnom postupku, sa pojačanom kontrolom od strane suda. Tako primjerice u rješenju Županijskog suda u Varaždinu stoji da je neosnovana žalba podnositeljice na rješenje kojim je odbačena njezina prethodna žalba kao nedopuštena budući da se podnositeljica prethodno odrekla prava na žalbu.⁶¹ Iako je podnositeljica navela da sud ne smije uvažiti njezino odricanje prava na žalbu, drugostupanjski sud je obrazložio da je prvostupanjski sud pravilno primjenio dijelove ZPP-a koji se odnose na odricanje prava na žalbu. To stoga što je ZPP opći procesni zakon, a sam

⁵⁸ Vidjeti više S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit.* u bilj. 1, str. 127-139.

⁵⁹ Sva raspolaganja stranaka načelno su čiste procesne dispozicije i sud ih kao takve ne može kontrolirati (izuzev uzdržavanja/prepušćivanja činjenica), no tri se dispozicije stranaka nazivaju materijalnim procesnim dispozicijama, a to su: priznanje tužbenog zahtjeva, odricanje od tužbenog zahtjeva i sklapanje sudske nagodbe. Vidi više S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit.* u bilj. 1, str. 128 i 129.

⁶⁰ Budući da nije izravno pitanje ovoga rada samo kratak osvrt na, novost u načelu dispozicije i oficioznosti općenito u obiteljskim stvarima. Naime, vidljivo je da sada sud može izreći presudu na temelju odricanja odnosno priznanja u pitanju uzdržavanja djeteta, što bi se trebalo gledati izrazito kritički. Uzdržavanje kao jedno od temeljnih prava djeteta nikako ne bi trebalo ni smijelo biti prepušteno strankama da samostalno odlučuju o tome pitanju, te da sud samo potvrđuje „dogovore“ i time sebi smanjuje posao. U obiteljskim stvarima, posebno u pogledu uzdržavanja djeteta manipulacije roditelja, pritisci pa čak i prijetnje nisu rijetkost. Stoga je, malo neodgovorno i nepromišljeno od zakonodavca ovako ovlastiti sud da donosi presude na temelju priznanja i odricanja.

⁶¹ Županijski sud u Varaždinu GŽ. 1140/08-2 od 3. srpnja 2008. godine, preuzeto www.iusinfo.hr . zadnja posjeta 05.07.2015.

ObZ/03 ne poznaje posebne odredbe u pogledu mogućnosti i učinaka odricanja prava na žalbu.⁶² S obzirom na navedeno, očito je da se ograničenje načela dispozicije odnosi isključivo na mogućnosti stranaka da priznaju odnosno da se odreknu tužbenog zahtjeva ili pak da sklope sudsku nagodbu.

Jedan od elemenata načela dispozicije jest da sud odlučuje samo u granicama tužbenog zahtjeva. No, u bračnim sporovima sud ne samo što smije, nego u određenim situacijama i mora odlučivati izvan granica tužbenog zahtjeva. Naime, ako bračni drugovi koji pokreću spor imaju maloljetnu djecu sud je dužan odlučiti, osim o sudbini braka stranaka koje se nalaze u sporu, i o sudbini njihove djece. Zakonom je propisana obveza suda da *ex officio* prilikom donošenja odluke u bračnom sporu odluči i o sljedećim elementima: s kojim će roditeljem dijete ostati živjeti nakon prestanka braka, na koji način i kada će se dijete viđati sa drugim roditeljem te o uzdržavanju djeteta (čl. 413. ObZ/15; čl. 294. i čl. 305. ObZ/03). Ovo je svakako najznačajniji dio postupka pred sudom kada su u pitanju bračni sporovi. U tom djelu postupka često će se odlučivati o sudbini djece, mlađoj i od 10 godina te je neophodno da odluke suda (s kojim roditeljom će dijete živjeti, iznos uzdržavanja, pitanje roditeljske skrbi) budu donesene isključivo na temelju najboljeg interesa djeteta. Time je načelo oficijoznosti dobilo novu dimenziju u bračnim sporovima, jer će sud morati samostalno ulagati napore da bi donio odluku, koju stranke možda nisu zahtjevale. U postupku donošenja te odluke, sud ne smije dozvoliti raspolaganja stranaka. Na primjer, sud neće moći donijeti presudu na temelju priznanja kada se odlučuje o tome s kojim će roditeljem dijete nastaviti živjeti nakon što prestane brak njegovih roditelja.

Sud je ovlašten odlučivati o raznim drugim pitanjima koja se mogu javiti tokom spora, a da stranke nisu prethodno samoinicijativno zahtjevale odluku suda o tim pitanjima. Uzмимо primjer da roditelji nisu državljani iste zemlje. Moguće je da uz odluku o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti sud odluči i o pretpostavkama pod kojima dijete može putovati izvan zemalja državljanstva svojih roditelja. Tako u predmetu broj 97-P2-1425/13-33 sud u izreci navodi: „Za vrijeme susreta i druženja otac s djetetom može boraviti na teritoriju zemalja članica Europske unije i Republike Srbije, a za putovanja izvan teritorija navedenih zemalja svaki od roditelja mora imati ovjerenu suglasnost drugog roditelja.“⁶³ Na taj je način sud donio odluku za koju je smatrao da je potrebno, iako ju stranke nisu od njega zahtjevale. Također, moguće je izricanje određenih mjere zabrane viđanja djeteta s roditeljem ako se utvrde okolnosti prema kojima bi to bilo u najboljem interesu djeteta, premda drugi roditelj to nije tražio u tužbenom zahtjevu.⁶⁴

Može se zaključiti, da načelo dispozicije, koje je inače dominantno načelo redovnog parničnog postupka, u bračnim sporovima nema toliko naglašenu ulogu. Potreba zaštite bračnih drugova odnosno njihove djece u mnogim je elementima pojačala ulogu suda

⁶² „...prvostupanjski sud je pravilno primijenio odredbe upravo Zakona o parničnom postupku koji se odnose na situacije kada se stranke odreknu prava na žalbu kao opći procesni zakon, jer Obiteljski zakon iako sadrži i specijalne procesne odredbe za parnične postupke iz obiteljskog prava (čl.263 - 273 te čl.280 -305 d), međutim, u odnosu na pravo na odricanje od podnošenja žalbe kao i posljedice takvog odricanja, ne sadrži nikakve posebne odredbe...“

⁶³ Općinski građanski sud u Zagrebu 97-P2-1425/13-33 od 26. ožujka 2014. godine, izvornik. Navedena presuda prvostupanjskog u tom dijelu preinačena je od strane Županijskog suda u Zagrebu tako da je odlučeno: „Uvažava se žalba tužitelja i ukida navedeno prvostupanjsko rješenje, u dijelu koji se odnosi na obvezu II-tužiteljice ... pribavljanja ovjerene suglasnosti tuženika ... za putovanje s mljt. djetetom izvan teritorija zemalja članica Europske unije i Republike Srbije.“ vidi u Županijski sud u Zagrebu 40 Gž2-256/14-5 od 8. srpnja 2014. godine, izvornik

⁶⁴ Tako u presudi Općinskog građanskog sud a Zagrebu XCVII-P2-273/08 od 14. srpnja 2009.godine, koji je Županijski sud u Zagrebu preinačio br. Gž2-338/09 od 12. siječnja 2010.godine, da bi zatim prvostupanjski sud nakon ponovnog pokretanja postupka ponovno donio rješenje br. 97-R1O-22/10 od 26. svibnja 2010. godine ponovno odlučio zabraniti susrete i druženja oca sa svojom maloljetnom djecom. Svi predmeti su izvorne odluke

kako u vođenju postupka tako u donošenju presude. Time je u bračnim sporovima posebno osnažen značaj načela oficioznosti.

8. Raspravno i istražno načelo

Na pitanje u čijoj domeni je pokretanje postupka, tko ima glavni utjecaj na razvoj procesnih stadija ili na prestanak parnice odgovor daju načelo dispozicije i oficioznosti. Raspravno i istražno načelo s druge strane odgovaraju na pitanje tko ima glavnu ulogu "sakupljača" procesnih materijala.⁶⁵ Ako su stranke dužne omogućiti sudu uvid u što veći broj dokaznih sredstava i činjenica prevladava raspravno načelo. Inkvizitorno (istražno) načelo bilo bi dominantno kada bi sud bio taj koji je obavezan prikupljati procesni materijal, a stranke svojim dispozicijama nebi mogle regulirati tijek parnice. U hrvatskom redovnom parničnom postupku dominantno je raspravno načelo u pogledu prikupljanja dokaza i iznošenja činjenica. To je u skladu sa snažnom ulogom načela dispozicije koje također, kao što je spomenuto, naglašava ulogu stranka u postupku. Raspravno načelo ocrtava se kroz čitav ZPP, a već u općim odredbama čl. 7. st. 1. ZPP-a stoji: Stranke su dužne iznijeti činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve i predložiti dokaze kojima se utvrđuju te činjenice. Dužnost stranaka da same prikupljaju dokazna sredstva propisana je i drugim odredbama ZPP-a.⁶⁶ Sud će paziti da stranke ne raspolazu zahtjevima kojima nisu ovlaštene raspolagati, odnosno onima koji su suprotni prisilnim propisima i pravilima javnog morala (ZPP čl. 3. st. 3., čl. 7. st. 2.), no izvan toga sud je ograničen onime što mu stranke u svoju korist prezentiraju.

Iz navedenog proizlazi da su stranke, u pokušaju ostvarenja sudske zaštite svojih prava, u velikoj mjeri prepuštene same sebi, te su same odgovorne za (ne)uspjehe u parnicama. S obzirom na posebnosti bračnih sporova i posljedica do kojih dolazi nakon njihova okončanja potrebno je na nešto drukčiji način regulirati ulogu suda i stranaka u tijeku postupka. Zakonodavac je stoga, propisao da je u bračnim sporovima sud ovlašten utvrđivati i činjenice koje stranke nisu iznijele, a može odlučiti da se dokazuju i činjenice koje su stranke priznale u postupku (čl. 350. ObZ/15; čl. 272. st. 2. ObZ/03). Istražno načelo tako je dominantno u bračnim sporovima, a sudu su dana velika prava i obaveze prilikom provođenja postupka.

Ovlaštenje suda da sam izvodi dokaze koje stranke nisu predložile posebno će doći do izražaja u bračnim sporovima u kojima će se odlučivati o zajedničkoj djeci bračnih drugova. Zbog osjetljivosti samog postupka propisani su posebne pretpostavke koje sud mora ispuniti da bi na ispravan način proveo postupak. Primjerice, prije donošenja odluke o tome s kojim će roditeljem dijete stanovati, o roditeljskoj skrbi i osobnim odnosima s djetetom sud je obavezan, po potrebi, zatražiti mišljenje centra za socijalnu skrb (čl. 416. st. 1. t. 3. ObZ/15; čl. 295. ObZ/03). Također, prema ObZ/15 sud je dužan razgovarati s djetetom kako bi ispitao njegovo mišljenje i utvrditi na koji način je svaki od roditelja provodio vrijeme s djetetom i na koji način je ostvarivao roditeljsku skrb o djetetu prije pogoršanja obiteljskih odnosa (čl. 416. st. 1. t. 2. i 3. ObZ/15). Obvezatnost traženja mišljenja centra za socijalnu skrb prema ObZ/15 stavljena je u drugi plan, pa tako, prema tom zakonu, sud

⁶⁵ S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit.* u bilj. 1, str. 174. *et. seq.*

⁶⁶ Tako u ZPP-u čl. 219. stoji: „Svaka stranka dužna je iznijeti činjenice i predložiti dokaze na kojima temelji svoj zahtjev ili kojim pobija navode i dokaze protivnika.“; u čl. 277. st. 4. ZPP-a propisano je: „U tijeku pripremanja glavne rasprave stranke mogu upućivati podneske u kojima će navesti činjenice koje treba utvrditi te dokaze čije izvođenje predlažu u skladu s ovim Zakonom.“ te u čl. 299. st. 1. istog zakona: „Stranke su dužne već u tužbi i odgovoru na tužbu, a najkasnije na pripremnom ročištu iznijeti sve činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve, predložiti dokaze potrebne za utvrđivanje iznesenih činjenica te se izjasniti o činjeničnim navodima i dokaznim prijedlozima protivne stranke.“

može, ali ne mora, zahtijevati mišljenje centra. Upitno je koliko je mudro prebacivati tako osjetljiv i važan dio kao što je razgovor sa maloljetnim djetetom sa specijaliziranih ustanova na sud, koji je i prije izričitog naputka danog ObZ/15, mogao zahtijevati razgovor s djetetom ako je to smatrao neophodnim. U praksi će najčešće samo ispitivanje činjeničnog stanja putem djece biti prepušteno stručnjacima odnosno centru ili sudskim vještacima koji će ipak imati veće iskustvo potrebno za razgovor s djecom. Takav razvoj situacije u kojoj bi sudac sam razgovarao sa djetetom, a uz to tražio i mišljenje stručnjaka ne ide u prilog načela ekonomičnosti i hitnosti postupka.

Sud donosi odluku tek kada je činjenica, na kojoj je utemeljena odluka, utvrđena propisanim stupnjem izvjesnosti.⁶⁷ Sud će osim mišljenja centra, često zahtijevati mišljenje sudskih vještaka, posebno ako mišljenja centra budu oprečna ili ako centar za socijalnu skrb nije sasvim siguran u to što bi bio najbolji interes djeteta.⁶⁸ Tijekom provođenja rasprave, koja će se zbog kompleksnosti materije često odvijati u nekoliko ročišta, sud će ispitati i oba roditelja, pozvat će i ostale osobe bliske obitelji za koje smatra da bi mogle pomoći u utvrđivanju najboljeg djetetovog interesa. Ovisno o promjenama činjeničnog stanja tijekom samog postupka mijenjat će se i najbolji interes djeteta te općenito stajalište suda. Nije važno koja je faza postupka ni koje je ročište u tijeku sud može više puta ispitivati roditelje, tražiti mišljenje centra i slično. Tako ako bi se primjerice promijenili uvjeti života kod jednog od roditelja, ili dijete više ne bi imalo jednake želje i mišljenje kao prije ili bi se došlo do novih saznanja u korist ili na štetu jednom od roditelja sud će morati uvažiti nove činjenice i nove iskaze te istima prilagoditi odluku. U svakom trenutku procesa ispitivanja činjeničnog stanja predmeta sudu će biti od velike koristi mišljenja i podaci iz postupka obveznog savjetovanja (posredovanja) te će i te materijale uzimati u obzir prilikom donošenja odluke.⁶⁹

Sud može tijekom bračnog spora samostalno, ako smatra da je to potrebno, u bilo kojem njegovom stadiju, odlučiti izvesti dokaz koji smatra relevantnim za utvrđenje činjenica na koje se tužitelj poziva. To može biti saslušanjem svjedoka koje stranke nisu predložile, na primjer članova obitelji ili ukućana. Također gotovo uvijek će se saslušati i same stranke, dok se u redovnom parničnom postupku ne smatra neophodnim izvođenje tog dokaznog sredstva.⁷⁰ S obzirom na navedena ovlaštenja suda, prema kojima je on ovlašten poduzimati mnoge radnje (izvoditi samostalno dokaze, odlučivati o pojedinim pitanjima iako takve odluke stranke nisu zahtijevale) *ad hoc* i bez prethodne najave ili bez prijedloga stranaka, proizlazi da je u odnosu na opći građanski postupak ojačano načelo inkvizirnosti.

9. Načelo javnosti

Ustavom Republike Hrvatske propisano je da su sudske rasprave javne i da se presude izriču javno (čl. 120. st. 1. Ustava). Načelo javnosti nije stoga samo načelo redovnog parničnog postupka, već je podignuto na ustavnu razinu.⁷¹ Javnost glavne rasprave jedno je od temeljnih načela redovnog parničnog postupka propisano čl. 306. ZPP-a, a sud je obavezan sve presude javno objaviti tako da su dostupne svima (čl. 335. ZPP). Svrha navedenih pravila prvenstveno je da se građanima pruži uvid u rad suda čime se ostvaruje i kontrola postupka donošenja i samih sudskih odluka.⁷² Također, građani praćenjem odluka

⁶⁷ Vidjeti više o načelu traženja istine S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit. u bilj.* 1, str. 158 *et. seq.*

⁶⁸ Tako u predmetu Općinski građanski sud u Zagrebu XCVII-P2-338/09 od 7. lipnja 2010. godine, izvornik

⁶⁹ Tako u predmetu Općinski građanski sud u Zagrebu XCVII-P2-1462/07-102 od 29. listopada 2012. godine, izvornik

⁷⁰ Saslušanje stranak vidi više S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit. u bilj.* 1, str. 532 *et. seq.*

⁷¹ Vidjeti više o načelu javnosti: M. DIKA, Načelo javnosti u parničnom postupku-prilog pokušajima opravdanja i reafirmacije instituta, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2008, str. 1-26.

⁷² S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit. u bilj.* 1, str. 195 *et. seq.*

koje sud donosi prate i praktičnu primjenu zakona te se približavaju shvaćanju pravnih pravila i svrhe njihova postojanja. Ipak, Ustav u stavku 2. članku 120. daje mogućnost da se u pojedinim predmetima već samim zakonom isključi javnost, ako se nakon testa razmjernosti to isključenje javnosti pokaže potrebnim.⁷³ U navedenom stavku primjerično su navedeni i bračni sporovi, kao primjer situacije u kojim se može dozvoliti isključenje javnosti. U skladu s tom ustavnom odredbom zakonodavac je propisao da je u postupku u kojem se odlučuje o statusnim stvarima javnost isključena (čl. 351. ObZ/15; čl. 271. st. 1. ObZ/03). Pravila kojima je uređeno načelo javnosti u hrvatskom zakonodavstvu te omogućeno njezino isključenje u skladu su sa Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija)⁷⁴ i njezinim člankom 6. koji uređuje pitanje pravičnog suđenja. Naime, u stavku 1. članka 6. Konvencije između ostalog stoji: "Presuda se izriče javno, ali se novinari i javnost mogu isključiti s čitavog ili jednog dijela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne sigurnosti u demokratskom društvu, kada to nalažu interesi maloljetnika ili zaštite privatnog života strana u sporu, ili kada to sud smatra izričito neophodnim zato što bi u posebnim okolnostima publicitet mogao nanijeti štetu interesima pravde." Time je načelo javnosti podignuto na europsku razinu, a mogućnosti njegovog isključenja precizno su propisane.

Bračne sporove karakterizira načelo isključenja javnosti. Za razliku od mogućnosti suca da isključi javnost ako to procjeni potrebnim propisane čl. 307. ZPP-a, u bračnim sporovima javnost je isključena *ex lege*. No, to što je javnost isključena s glavne rasprave i što se razlozi presude ne objavljuju javno ne znači nemogućnost sudjelovanja tzv. uže javnosti⁷⁵ ili osoba kojima se kao znanstvenim radnicima dozvoljava prisutnost ročištima i uvid u spise (čl. 308. st. 2. ZPP). Također treba naglasiti činjenicu da iako se razlozi presude ne objavljuju javno, sama presuda prema Ustavu i prema Konvenciji mora se objaviti javno. Kada bi se paralelno sa bračnim sporovima vodili adhezijski postupci koji bi bili nestatusni (pitanje uzdržavanja) pri objavi razloga presuda javnost bi trebala biti isključena u onoj mjeri u kojoj to ne bi štetilo tajnosti statusnog spora.⁷⁶

Opravljanost isključenja javnosti u bračnim sporovima proizlazi iz više razloga. Najvažniji je vrlo visok stupanj privatnosti i osjetljivosti koji se javlja kada se bračni drugovi nađu u postupku. Posebno će načelo isključenja javnosti dobiti na značaju kada su u bračnom sporu uključena maloljetna djeca. Povreda ovoga načela odnosno prisutnost javnosti u obliku koji nije dozvoljen u bračnim sporovima karakterizirala bi se kao relativno bitna povreda postupka.⁷⁷ Kada bi došlo do te povrede, od samog žalbenog razloga veći razlog za brigu je povreda privatnosti bračnih drugova odnosno njihove obitelji.

10. Hitnost u postupanju

Završetak svakog pravnog postupka proizvodi određene pravne učinke. Kada u parničnom postupku bude donosena odluka, ona ima direktne posljedice za živote stranaka

⁷³ Ustav čl. 120. st. 2. „Javnost se može isključiti iz cijele rasprave ili njezina dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, posebno ako se sudi maloljetnicima, ili radi zaštite privatnog života stranaka, ili u bračnim sporovima i postupcima u svezi sa skrbništvom i posvojenjem, ili radi čuvanja vojne, službene ili poslovne tajne i zaštite sigurnosti i obrane Republike Hrvatske, ali samo u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima u kojima bi javnost mogla biti štetna za interese pravde.“

⁷⁴ http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_BOS.pdf

⁷⁵ Uža javnost ili stranačka javnost označava stranke, njihove zastupnike i umješače (čl. 308. st. 1. ZPP). Također na zahtjev stranke moguće je da sud dozvoli prisutnost još maksimalno dvije osobe njezinog povjerenja koja stranka označi (čl. 308. st. 3. ZPP).

⁷⁶ M. DIKA, *op. cit. u bilj.* 71. str. 13.

⁷⁷ S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit. u bilj.* 1. str. 760.

u sporu, a nerijetko i za druge. Posljedice odluka u bračnim sporovima imaju posebnu težinu. Samo trajanje bračnog spora za stranke je zbog emocionalnih trenutaka često izrazito teško i naporno, a odluka koja je donošena često će dodatno otežati privatni život bračnih drugova i njihove uže obitelji. Iz navedenih razloga neophodno je da se trajanje bračnih sporova skрати što je više moguće.

Bračni sporovi su hitni postupci. To je bilo propisano čl. 263. st. 2. ObZ/03 koji propisuje hitnost svih postupaka iz stavka 1. čl. 263. u kojem stoji: "Odredbama ovog dijela Zakona određuju se pravila kojima sudovi postupaju kad u posebnim parničnim postupcima, izvanparničnim postupcima i posebnim postupcima ovrhe i osiguranja, odlučuju u bračnim, obiteljskim i drugim stvarima koje se uređuju ovim Zakonom." Hitnost bračnih sporova propisana je i ObZ/1, ali na nešto drugačiji način. U ObZ/15 propisano je načelo žurnosti, koje bi bilo sinonim za načelo hitnosti. U oba je zakona točno propisanim rokovima konkretizirano značenje hitnosti postupka (čl. 347. ObZ/15; čl. 265. ObZ/03). No, za razliku od ObZ/03 u čl. 347. ObZ/15 načelo žurnosti nije označeno kao načelo svih postupaka koji se provode na temelju zakona već samo onih postupaka u kojima se odlučuje o osobnim pravima djeteta. Bračni sporovi prema toj odredbi smatrali bi se hitnima samo ako bi se uz pitanje braka odlučivalo i o maloljetnoj djeci. Takvo uređenje daje prednost bračnim drugovima s djecom te je upitno koliko je ono korektno i ispravno. Instruktivni rokovi koji su propisani, npr. rok od 15 dana od pokretanja postupka za to da se održi prvo ročište, iako pohvalni, nisu uvijek mogući.⁷⁸ Navedeni rokovi samo su upute sucima, koji, ako su iz bitnih razloga onemogućeni, mogu neispoštovati propisana vremenska ograničenja (čl. 347. st. 5. ObZ/15). Vrijedilo bi razmotriti pridržavanje načela hitnosti kao općenitog za sve statusne stvari, time i za sve bračne sporove neovisno o tome imaju li bračni drugovi djecu. Činjenica je da u navedenim postupcima najviše treba zaštititi dijete i njegova prava, no uz to treba težiti zaštiti svih sudionika bračnih sporova na način da se sam postupak maksimalno ubrza.

11. Parnični troškovi

Parnični troškovi su svi izdaci učinjeni u tijeku ili u povodu postupka (čl. 151. st. 1. ZPP). Osnovno je pravilo u redovnom parničnom postupku da troškove prethodno podmiruje stranka koja je te troškove uzrokovala svojim radnjama (čl. 152. ZPP). Po završetku postupka, sud će odlukom kojom zaključuje postupak odrediti koja stranka i u kojoj mjeri će morati nadoknaditi parnične troškove drugoj strani. Temeljno načelo pritom je načelo *cause*⁷⁹. To znači da će stranka koja u cijelosti izgubi parnicu biti dužna protivnoj stranci nadoknaditi troškove (čl. 154. st. 1. ZPP). U glavi dvanaest ZPP-a detaljno je uređeno pitanje parničnih troškova i naknada istih. Sudu je dana određena sloboda, no načelno je već navedeno kako prema načelu *cause* osoba koja izgubi parnicu, u pravilu, nadoknađuje troškove drugoj strani. Obilježje redovnog parničnog postupka je načelo dispocizije i raspravno načelo. Stranke same određuju kako će i koje dokaze izvoditi te pritom pristaju i snositi troškove za te dokaze vjerujući da će im se ti troškovi u konačnici isplatiti i nadoknaditi. Načelo *culpa*e ublažava navedeno pravilo da stranka koja je izgubila spor snosi sve troškove kako svoje tako i protivne stranke. Prema njemu, ako stranka svojom krivnjom ili slučajem koji se njoj dogodio uzrokuje određene troškove, neovisno o ishodu parnice morat će ih sama nadoknaditi budući da ti troškovi nisu bili ni potrebni ni svrsishodni (čl. 156. ZPP). Iz navedenih pravila zaključuje se da sud u redovnom parničnom postupku ima prilično jasno i izričito propisano na koji način će rasporediti naknadu troškova i koja stranka će snositi koje troškove.

⁷⁸ O vrstama rokova i njihovim pravnim učincima vidjeti više S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit.* 1, str. 378 et. seq.

⁷⁹ Vidjeti više o načelu *cause* i troškovima u redovnom parničnom postupku. *Ibid.* str. 467.

Bračni sporovi prepoznatljivi su po izraženom načelu inkvizitornosti i ofizicioznosti i zato je jasno da ne može uvijek biti točno određeno ni predviđeno koje će troškove snositi stranka, točnije hoće li stranka snositi troškove za svaku radnju koju je poduzela ili samo za pojedine radnje. Često će radnje u bračnim sporovima poduzimati sud bez prijedloga stranka, ili možda protivno inicijativama samih stranaka. Ako sud samostalno naloži izvođenje određenog vještačenja ili dokaza kako bi se moglo odrediti koja je stranka dužna nadoknaditi trošak tog vještačenja. Iz tih razloga propisano je da o troškovima postupka u statusnim stvarima sud će odlučiti slobodno, vodeći računa o okolnostima slučaja i o ishodu postupka (čl. 366. st. 1. ObZ/15; čl. 272. ObZ/03). Tako je u predmtu Županijskog suda u Varaždinu GŽ-4396/14-3 od dana 25. ožujka 2015. godine⁸⁰ preinačena odluka prvostupanjskog suda koji je prilikom odlučivanja o troškovima u adhezijskom postupku (s kojim roditeljem će dijete živjeti) uz bračni spor temeljio odluku na čl. 154. ZPP-a. Drugostupanjski sud u Varaždinu utvrdio je pogrešnu primjenu materijalnog prava jer se odluka o troškovima nije temeljila na čl. 272. ObZ/03 koji je u bračnim sporovima *lex specialis*. Pa prema tome u obrazloženju stoji: "...predmetni postupak kojim je došlo do izmjene odluke o tome sa kojim će od stranaka kao roditelja nastaviti živjeti njihova mljt. djeca predstavlja statusni postupak (čl. 100. st.1 ObZ-a), jer je tim postupkom izmijenjeno prebivalište mljt. djece. Stoga je prvostupanjski sud kod odlučivanja o troškovima toga postupka trebao primijeniti odredbu čl.272. ObZ-a."⁸¹ Ovakvo uređenje, prema kojemu sud ima veću slobodu u odlučivanju o pitanju troškova postupka, neophodno je u postupcima poput bračnih sporova koje karakterizira ovlaštenje suda da samoinicijativno izvodi dokaze i utvrđuje činjenice koje stranke nisu iznosile. Sudu su stoga i u pitanju odlučivanja tko snosi parnične troškove dane "slobodne ruke" kako bi na kraju postupka mogao na temelju okolnosti samog slučaja odrediti tko, te u kojoj mjeri, snosi konačne troškove.

12. Pravni lijekovi

Posebnosti koje se očituju u obiteljskim postupcima odnosno bračnim sporovima u odnosu na redovan parnični postupak vidljive su i po pitanju pravnih lijekova. Žalba kao redovan pravni lijek dopuštena je u svim slučajevima. Za kratko vrijeme u kojem je na snazi bio ObZ/14 žalba nije bila dopuštena u slučaju okončanja postupka povodom sporazumnog zahtjeva za razvod braka pa prema čl. 460. ObZ/14 nisu bili dopušteni pravni lijekovi, takvo je stanje kao što je već spomenuto izmijenjeno čl. 460. ObZ/15.

No, nešto je drugačiji slučaj s izvanrednim pravnim lijekovima, posebno revizijom za koju su propisana posebna pravila. Tako je propisano da u bračnim sporovima nije dopuštena revizija protiv drugostupanjske presude (čl. 373. st. 1. ObZ/15; čl. 285. st. 1. ObZ/03). Jednako tako propisano je da nisu dopušteni nikakvi izvanredni pravni lijekovi (npr. prijedlog za ponavljanje postupka) ni ikakva druga pravna sredstva protiv pravomoćne presude kojom se utvrđuje da brak ne postoji, ili se poništava ili razvodi (čl. 373. st. 2. ObZ/15; čl. 285. st. 2. ObZ/03). Time je isključena mogućnost da stranke, ako prvostupanjska ili drugostupanjska presuda postane pravomoćna, podnose izvanredne pravne lijekove ili npr. prijedlog za povrat u prijašnje stanje.

Protiv odluke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti prema ObZ/03 nije dozvoljeno podnositi reviziju. Prema ObZ/14, s druge strane, zakonodavac je ovlastio stranke da u tom sporu podnose isključivo izvanrednu reviziju (čl. 422. ObZ/15; čl. 299. ObZ/03). Važno

⁸⁰ Županijski sud u Varaždinu GŽ-4396/14-3 od dana 25. ožujka 2015. godine, dostupno na www.iusinfo.hr. zadnje gledano 5.listopada, 2015.

⁸¹ Također vidjeti i odluku Županijskog suda u Varaždinu GŽ/5782/14-2 od dana 11. prosinca 2014.godine, u kojoj drugostupanjski sud preinačuje prvostupanjsku odluku u dijelu koji se odnosi na troškove. Dostupno na www.iusinfo.hr. zadnje gledano 5.listopada, 2015.

je osvrnuti se i na odredbu članka 399. stavka 2. ZPP-a u kojoj stoji: "Revizija propisana posebnim zakonom smatra se revizijom iz članka 382. stavka 2. ovoga Zakona, ako tim posebnim zakonom nije drugačije propisano." Time je zapravo određeno da se revizija koju propisuje drugi zakon izuzev ZPP-a smatra izvanrednom revizijom. Dio postupka radi kojega se najčešće „lome koplja“ između stranaka, onaj o određivanju uzdržavanja koje treba plaćati roditelj koji više ne živi s djetetom i zakonodavac je prepoznao kao najzahtjevniji te je dozvolio izvanrednu reviziju protiv drugostupanjske odluke o uzdržavanju djeteta (čl. 428. ObZ/15; čl. 305. st. 3. ObZ/03).

Izuzev samog pregleda dozvoljenih pravnih lijekova treba još jednom istaknuti mogućnosti žalbenog suda kada su u pitanju bračni sporovi. Spomenuto je prednačenje načela inkvizitornosti u bračnim sporovima. Zbog dominacije navedenog načela i povećane odgovornosti suda tijekom provođenja postupka češće su situacije u kojima žalbeni sud može utvrditi da činjenično stanje nije pravilno ni potpuno utvrđeno (čl. 355. ZPP-a). Tome je tako kada prvostupanjski sud u vidu svojih ovlasti nije ispitao sve dokaze koje je mogao da bi došao do potpuno i pravilnog utvrđenog činjeničnog stanja. Nije neophodno da stranke samostalno predlažu pojedine dokaze, pogreška će postojati neovisno o zahtjevu stranaka jer sud samostalno može izvoditi sve dokaze koje smatra potrebnima. Tako je drugostupanjski sud ukinuo dio odluke prvostupanjskog suda br. 97-P2-559/13-28 od 16. travnja 2014. godine zbog nepravilno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.⁸² Županijski sud u Zagrebu u svome obrazloženju naveo je: „U odnosu na dio presude kojim je sud prvog stupnja presudio da ... nakon razvoda živi s ocem ... može se istaći da u tom dijelu činjenično stanje nije potpuno i pravilno utvrđeno zbog čega se za sada ne može prihvatiti stav suda prvog stupnja da je u interesu ... da dalje živi s ocem. ... Na tu okolnost trebalo je provesti psihijatrijsko-psihološko vještačenje kako bi se na pravilan način utvrdilo što je u najboljem interesu ...“⁸³ Iz navedenog stava drugostupanjskog suda vidljivo je da se, iako stranke nisu predlagale navedeno vještačenje, činjenično stanje smatra nepravilno i nepotpuno utvrđeno. Razlog je u ovlastima prvostupanjskog suda koje on ima u ovom postupku, kao i u svim bračnim sporovima. Prvostupanjski je sud trebao zahtijevati vještačenje, a zbog nezahtjevanja tog vještačenja zaključak je da činjenično stanje u konkretnom predmetu nije potpuno i pravilno utvrđeno. Do ovakve odluke drugostupanjskog suda ne bi moglo doći u redovnom parničnom postupku. Nepravilno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje u redovnom postupku znači da sud nije na ispravan način utvrdio dokaze i činjenice koje su stranke iznijele ili barem predložile, ali nikako da je samostalno trebao izvesti određeni dokaz.⁸⁴

Treba obratiti pozornost na čl. 354. st. 2. t. 4. ZPP-a u kojemu je kao apsolutno bitna povreda propisana odluka suda utemeljena na nedopuštenim raspolaganjima stranaka. Budući da u bračnim sporovima stranke nisu ovlaštene raspolagati svojim pravima u mjeri u kojoj su to u redovnom parničnom postupku, instancijski sud posebno bi trebao obraćati pažnju na navedeni žalbeni razlog na koji i onako pazi po službenoj dužnosti (čl. 365. st. 2. ZPP). Stranke se u bračnim sporovima ne mogu odricati svojih tužbenih zahtjeva niti mogu priznati zahtjeve protivnika niti sklapati sudske nagodbe. Stoga bi se žalbeni razlog iz čl. 354. st. 2. t. 5. ZPP-a mogao zanemariti budući da se on temelji na kontroli dispozitivnih presuda koje nije moguće donijeti u bračnim sporovima. Posebna je situacija mogućnost sudske nagodbe o uzdržavanju djeteta (čl. 349. st. 3. ObZ/15; čl. 305. st. 2. ObZ/03). U slučaju kada bi stranke sklopile sudske nagodbe o uzdržavanju djeteta ne bi se moglo zanemariti žalbeni razlog čl. 354. st. 2. t. 5. ZPP-a. Vrijedilo bi istaknuti još jedan žalbeni razlog na koji sud pazi po službenoj dužnosti, a koji bi se često mogao isticati u instancij-

⁸² Općinski građanski sud u Zagrebu 97-P2-559/13-28 od 16. travnja 2014. godine, izvornik

⁸³ Županijski sud u Zagrebu Gž2-265/14-2 od 16. prosinca 2014. godine, izvornik

⁸⁴ S. TRIVA, M. DIKA, *op. cit.* u bilj. 1, str. 679 *et. seq.*

skom postupku u povodu bračnih sporova. To je čl. 354. st. 2. t. 8. ZPP-a prema kojemu sud pazi da je osoba koja je sudjelovala u postupku bila pravilno zastupana odnosno da je imala stranačku i parničnu sposobnost. Upravo u čl. 365. ZPP-a je zakonodavac napravio svojevrsnu grešku propisavši sudu *ex officio* da pazi na element pravilnog zastupanja, dok s druge strane u čl. 354. st. 3. ZPP-a ovlašćuje samo one koji su bili nepravilno zastupani da se žale na taj nedostatak.

Velika važnost sudskih odluka u bračnim sporovima rezultira i velikom važnošću da se strankama omogući što kvalitetnija provjera tih odluka u instancijskom postupku. Pravni lijekovi su stoga posebno osjetljivo pitanje u bračnim sporovima i potrebno je da su što kvalitetnije uređeni zakonom kako bi se stranke njima mogle što jednostavnije koristiti.

13. Učinci pravomoćnosti presude u bračnom sporu

Odluke koje stranke zahtijevaju od suda u bračnim sporovima često su usmjerene na okončanje braka. Ovisno radi li se o sporu za utvrđivanje nepostojanja braka ili o sporovima poništaja odnosno razvoda braka različiti su učinci sudskih odluka. Naime, kada stranke podnose tužbu za utvrđivanje nepostojanja braka one žele da se deklatornom presudom utvrdi kako njihov brak nikada nije ni postojao. S druge strane, u druga dva bračna spora strane od suda zahtijevaju konstitutivnu presudu kojom će se njihov brak okončati, ali je neminovno da je on do odluke suda postojao.

Presuda kojom se utvrđuje da brak ne postoji deklatorne je naravi i proizvodi učinke *ex tunc*. To znači, da sud utvrđuje činjenično stanje koje postoji cijelo vrijeme, a pravomoćnošću presude suda to činjenično stanje je samo osnaženo sudskom odlukom. Ako je brak sklopljen bez da su ispunjene zakonske pretpostavke za sklapanje braka, pravomoćnost sudske odluke, kojom utvrđuje da brak ne postoji, samo potvrda da brak nikada nije bio sklopljen. S druge strane, ako je brak sklopljen na propisan način presuda da brak postoji svojom će pravomoćnošću samo utvrditi stanje koje postoji od trenutka kada je brak bio faktično sklopljen.

U praksi je vrlo teško pronaći slučajeve u kojima se zahtijeva utvrđivanje (ne)postojanja braka. To ne treba čuditi s obzirom na strogo propisane pretpostavke za sklapanje braka i činjenicu da je potrebna evidencija matičara kao javnog tijela što dodatno pojačava pravnu sigurnost. Stoga je posebno zanimljiv slučaj u praksi, u kojem je jedan bračni drug tužbom zahtijevao utvrđenje nepostojanja braka, a drugi bračni drug na tu tužbu nije imao primjedbi, štoviše bio je suglasan s tužbenim zahtjevom. Tijekom parnice bračni drugovi pozivali se na činjenicu da je njihova izjava volje dana prilikom sklapanja braka nije imala značaj prave volje stranaka za sklapanje braka. Sud je u ovome slučaju odlučio kako je brak postojao, te je odbio tužbeni zahtjev predlagateljice da se utvrdi nepostojanje braka. Tu je odluku utemeljio na svojoj interpretaciji odredaba ObZ/03-a te shvaćanju struke pa tako u obrazloženju stoji: „Odluka o braku i izjavi o pristanku na njegovo sklapanje je strogo osobne i intimne naravi. No, moguće je da izjavljeni pristanak ne odgovara pravoj volji osobe koja izjavu daje, jer je npr. pod prisilom. Tako izjavljenim pristankom za sklapanje braka i s p u n j e pretpostavka za postojanje braka, a prisiljenom bračnom drugu preostaje da naknadno, kad uzmogne slobodno djelovati ostvari prestanak neželjenog braka. U konkretnom slučaju stranke su dobrovoljno izjavile svoj pristanak za sklapanje braka kojeg su i sklopile pred nadležnim organom... Stoga je sukladno navedenim i ranije citiranim propisima, kao i navedenom stavu teorije Obiteljskog prava, tako izjavljenim pristankom, premda on nije predstavljao njihovu pravu volju,...ispunjena pretpostavka za postojanje braka, pa je tužbeni zahtjev tužiteljice valjalo odbiti.“⁸⁵ U ovome je slučaju sud

⁸⁵ Općinski građanski sud u Zagrebu P2-1903/12, od 13. lipnja, 2013.godine, izvornik

bez obzira na želje stranaka te bez obzira na nespornost relevantnih činjenica, samostalnom interpretacijom pravnih propisa došao do odluke koja je suprotna zahtjevima obje stranke. Važno tumačenje iznio je drugostupanjski sud u žalbenom postupku, u kojemu se tužiteljica žalila iz svih žalbenih razloga, a posebno zbog pogrešne primjene materijalnog prava. Upravo tu pogrešnu primjenu materijalnog prava Županijski sud u Zagrebu smatrao je razlogom za preinaku prvostupanjske presude, te je naveo da iako je Općinski sud u Zagrebu potpuno utvrdio činjenično stanje na njega je pogrešno primjenio materijalno pravo. Sukladno tome na temelju čl. 373. st. 3. ZPP-a preinačio je prvostupanjsku odluku te je u obrazloženju naveo: "Kod sklapanja braka kod ženika i nevjestice treba postojati ozbiljna, tj. stvarna volja odnosno želja za sklapanjem braka te ukoliko ta volja nije očitovana ozbiljno onda postoji svjesni nesklad između volje i očitovanja zbog čega takvo očitovanje- pristanak nije valjano slijedom čega nisu ni nastali pravni učinci braka obzirom da nedostaje jedan od konstitutivnih elemenata iz čl. 24. st. 1. toč. 3. OBZ za postojanje braka, pa je pravilnom primjenom materijalnog prava trebalo preinačiti prvostupanjsku odluku i tužbeni zahtjev prihvatiti kao osnovanim."⁸⁶ Ovoj preinaci drugostupanjskog suda treba svakako pristupiti s dozom opreza. Naime, prema obrazloženju odluke otvara se veliki prostor manipulacijama ljudi, koji bi mogli zbog određenog interesa sklopiti brak te nedugo nakon toga ili čak koju godinu kasnije zahtijevati utvrđenje nepostojanja sklopljenog braka. Opravdanje njihova tužbena zahtjeva bila bi činjenica da njihova volja nije bila istinita odnosno ozbiljna. Istina je da taj brak, kada bi se pravomoćnom presudom utvrdilo njegovo ne postojanje, ne bi proizvodio pravne učinke od početka njegova sklapanja. Taj "brak" bi se tretirao kao da nikad nije ni postojao, no pitanje je u kojoj mjeri i na koji način bi se uspjeli anulirati svi ostali pravni učinci u raznim granama prava koje je on proizveo. S druge strane moglo bi se postaviti pitanje kako treba gledati činjenicu da je brak zapravo ugovor koji nastaje na temelju izjave volje dvaju strana, nevjestice i ženika. Takvo tumačenje dovelo bi do toga da ako volja nije izjavljena s namjerom da se proizvedu pravni učinci ona nije stvarna te sami pravni učinci, u ove slučaju brak, ne postoje.⁸⁷

Slučajevi u kojima se utvrđuje po tužbenom zahtjevu da postoji brak imaju nešto drugačije posljedice nego oni u kojima dolazi do poništaja braka. Pravomoćna presuda suda da je brak sklopljen usprkos nepostojanja pretpostavkama za valjanost braka učinke će proizvoditi *ex nunc*, dakle od trenutka kada postane pravomoćna (čl. 47. st. 2. ObZ/15; čl. 34. st. 2. ObZ/03). Konkretno, svi pravni učinci koje je brak do trenutka pravomoćnosti proizveo ostaju na snazi i dalje te se ne mogu poništiti. Ipak, od tog trenutka nadalje svi ostali učinci (mogućnost uzdržavanja bračnih drugova, nasljeđivanje i sl.), koji bi postojali da je brak okončan razvodom ili na neki drugi način (smrt jednog bračnog druga), ne mogu se ostvarivati. Sud također može u sporu radi poništaja braka odbiti tužbeni zahtjev u kojem slučaju stranke ako žele okončati postojani brak mogu podnijeti zahtjev za razvod.

Zakonodavac je u oba Obiteljska zakona propisao (iste) iznimke od pravila da sud bark proglašava nevaljanim kada utvrdi da ne postoje odnosno da nisu postojale u trenutku sklapanja braka sve potrebne pretpostavke za valjanost. Prva je iznimka, ako sud utvrdi da je brak sklopio maloljetnik, bez potrebnog ovlaštenja koje mu izdaje sud u izvanparničnom postupku. Sud će tada ipak moći odbiti zahtjev za poništaj ako za sklapanje braka postoji „opravdan razlog“ (čl. 37. st. 2. ObZ/03). Nešto drukčije stoji u novom ObZ/15-e gdje je u čl. 374. st. 3. propisano ovlaštenje suda da odbije tužbeni zahtjev koji bi načelno valjalo usvojiti „ako je to u skladu s dobrobiti te osobe“. Na sudskoj praksi je da se objasne i

⁸⁶ Županijski sud u Zagrebu 31 Gž2-88/14-2 od 11. ožujka, 2014. godine, izvornik

⁸⁷ P. KLARIĆ, M. VEDRIŠ, Građansko pravo, Zagreb, travanj 2012, str. 140 *et. seq.* Naime, mane volje, to jest (ne) svjestan nesklad između volje i očitovanja uzrokuju nevaljanost pravnih poslova. Ovisno o vrsti mane volje, bit će govora o ništetnosti odnosno nevaljanosti pravnog posla. Situacija u kojoj su nevjestan i ženik sklapali brak kako bi iskoristili određene njegove beneficije mogla bi se smatrati manom volje koja se naziva simulacija. Pod simulacijom se razumijeva prividno sklapanje ugovora odnosno općenito pravnih poslova.

maksimalno moguće ustale pravni standardi „opravdan razlog“ i „u skladu s dobrobiti te osobe“. Na isti način Obz/15 uredio je i mogućnost odbijanja tužbenog zahtjeva za poništaj braka koji je sklopila osoba lišena poslovne sposobnosti bez odobrenja suda, dakle sud može odbiti zahtjev „ako je to u skladu s dobrobiti te osobe“ (čl. 375. st. 1. ObZ/15). ObZ/03 također je propisao tu mogućnost suda, no pod pretpostavkom da je „osoba lišena poslovne sposobnosti u vrijeme sklapanja bila ili je naknadno postala sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze.“ (čl. 38. st. 1. ObZ/03.). Navedene iznimke predstavljaju slučajeve kada sud može, ali ne mora, odbiti tužbeni zahtjev iako postoji bračna smetnja na koju se tužitelj poziva.

Postoji i treća situacija u kojoj će sud biti dužan odbiti zahtjev za poništaj braka. Tako u čl. 40. st. 2. Obz/03 stoji: „Sud će odbiti tužbu za poništaj braka ako je prijašnji brak prestao do zaključenja glavne rasprave.“ Odredba identičnog sadržaja bila je propisana i čl. 376 ObZ/14-a, ali kako je u međuvremenu došlo do određenih važnijih izmjena u hrvatskom pravnom sustavu, protiv navedenog članka podnesen je prijedlog za ocjenu ustavnosti Ustavnom sudu RH.⁸⁸ Naime, Zakonom o životnom partnerstvu⁸⁹ predviđena je mogućnost da prestane registrirano životno partnerstvo, no ako bi se taj prestanak dogodio do zaključenja glavne rasprave prema Obz/14 sud ne bi bio obavezan odbiti tužbeni zahtjev za poništajem braka zbog postojanja prethodnog braka, odnosno u ovom slučaju registriranog životnog partnerstva. Zakonodavac je u ponovnom pokušaju ispravio navedenu pogrešku, te je sada, konačni tekst odredbe koja uređuje pitanje odbijanja tužbe za poništaj braka: „Sud će odbiti tužbeni zahtjev radi poništaja braka ako su prijašnji brak ili životno partnerstvo osoba istog spola, koje je registrirano sukladno posebnom propisu, prestali do zaključenja glavne rasprave.“ (čl. 376. ObZ/15).

Pravomoćnošću odluke suda kojom se odbija tužbeni zahtjev u sporu radi poništaja braka pitanje poništaja postaje riješeno. Točnije, stranke koje su htjele da se njihov brak poništi i da na taj način prestane, ne mogu više podnositi tužbeni zahtjev za poništaj braka.⁹⁰ Ako žele prestanak njihova braka moraju pokrenuti postupak razvoda braka.

IV. Zaključak

Bračni sporovi čine dio posebnih postupaka obiteljskog prava. Činjenica je da su elementi i pitanja koja se pojavljuju u bračnim sporovima izrazito osjetljivi i da mogu utjecati na živote i bračnih drugova, ali i njihove djece u velikoj mjeri. Važno je da se ta osjetljivost i potreba za drugačijim pristupom prepozna te da se onda na taj način i uređuju pitanja samog postupka, ovlaštenja stranaka i suda. Iz tog razloga neophodno je da sud ima veća ovlaštenja uz koja dolazi i veća odgovornost. To se može vidjeti kroz cijelo postupak bračnog spora, a i nakon donošenja odluke u vidi pravnih lijekova i žalbenih razloga. Mnoge su posebnosti u odnosu na redovan parnični postupak poput izričite hitnosti predmeta, isključenja javnosti koje ipak nije apsolutno jer se sve presudu moraju objaviti javno, inkvizitornih ovlaštenja suda te ograničenja dispozitivnih ovlaštenja stranaka. Stranke, u pravilu, ne mogu sklapati sudsku nagodbu u bračnim sporovima upravo zato jer se pruža dodatna zaštita svim sudionicima postupka kojoj je cilj zaštititi stranke i one na koje će se posljedice sudske nagodbe reflektirati. Sve posebnosti detaljno su propisane Obiteljskim zakonom koji se u postupcima pred sudom primjenjuje kao *lex specialis*, no svakako da ima još mjesta za napredak. Trebalo bi razmisliti o boljem uređenju tužbe za razvod braka i samog

⁸⁸ Vidi viši rješenje br. U-I-3101/2014, od 12. siječanja 2015.godine str. 289 et. seq. preuzeto sa www.usud.hr. zadnja posjeta 06.07.2015.

⁸⁹ Zakon o životnom partnerstvu NN 92/14.

⁹⁰ O ne bis in idem i ostalim učincima pravomoćnosti u redovnom parničnom postupku Vidjeti: S. TRIVA, M. DIKA, op. cit. u bilj. 1, str. 632. et. seq.

postupka koji prethodi pokretanju te tužbe. Također u pojedinim djelovima postupka postoje pravne praznine, primjerice situacija u kojoj stranke koje su podnijele sporazumni zahtjev za razvod braka konitnuirano ne dolaze na ročišta, koje su u toj situaciji mogućnosti suda. *De lege ferenda* svakako, iako ne isključivo povezan sa obiteljskim pravom, ali kao dio koji izrazito utječe na područje obiteljskih postupaka to jest bračnih sporova treba pokrenuti pitanje izrade zakona za uređenje izvanparničnog postupka. Time bi se sudu sigurno olakšalo postupanje kada je u pitanju predmet koji se rješava u izvanparničnom postupku. Za kraj, valjalo bi razmisliti o uključivanju izvanrednih pravnih lijekova u bračne sporove, jer iako možda nije ekonomično pojavljuju se pitanja o kojima bi bilo korisno da postoji određeno ujednačeno mišljenje i praksa.

Marital disputes with special review of their distinctiveness in comparison to general civil proceeding

General civil procedure is the basic way of protecting someone's compromised civil rights. Main principles of general civil procedure form the basis any other civil procedure. Disputes in matrimonial matters are more complicated and sensitive. This is a way matrimonial disputes should have different, in a one way special rules and principles. For example, matrimonial disputes have highlighted principle urgency, courts have greater control in some questions, and on the other side public principle is neglected in order to protect parties privacy.

Key words: general civil procedure, matrimonail disputes, divorce, principles of civil procedure